

Yaşar ÇAĞBAYIR

ARAP ASILLI TÜR K ALFABESİYLE YAZILMIŞ TÜR KÇENİN SÖZ VARLIĞI

ÖTÜKEN
OSMANLI TÜR KÇESİ
SÖZLÜĞÜ

ÖTÜKEN

بر لسانك قاموسى او لسانده مسطعمل كافة لغاتى جامع و او لسانده قوللانمىان كلمه لردن عارى اولمق شرطدر. بو حالده، لسانمزده مستعمل و غاير مستعمل اولان كلمات عربيه و فارسيه يى جامع اولوب ده اصل تركجه كلمه لردن عارى اولان لغات كتابلرى لسانمزك مالى اولمديغى كى، صرف تركجه كلمه لرى حاوى اولوب ده بزجه مستعمل كلمات عربيه و فارسيه يى و اصطلاحات متنوعه يى جامع اولمايان كتابلره ده لسانمزك مكمل قاموسى نظريله باقيله ماز.

ش. سامى

قاموس تركى (افاده مرام) دن

Bir lisanın kamusu o lisanda müsta'mel kâffe-i lügâtı câmi' ve o lisanda kullanılan kelimelerden 'ârî olmak şarttır. Bu hâlde, lisanımızda müsta'mel ve gayr-i müsta'mel olan kelimât-ı 'Arabîyye ve Fârisîyyeyi câmi' olup da asıl Türkçe kelimelerden 'ârî olan lügat kitapları lisanımızın malı olmadığı gibi, sırf Türkçe kelimeleri hâvî olup da bizce müsta'mel kelimât-ı 'Arabîyye ve Fârisîyyeyi ve ıstılâhât-ı mütenevvî'ayı câmi' olmayan kitaplara da lisanımızın mükemmel kamusu nazarıyla bakılamaz.

Şemsettin Sami

(Kâmus-ı Türkî, İfâde-i Meram'dan)

Bir dilin sözlüğü o dilde kullanılan bütün kelimeleri içermek ve o dilde kullanılmayan kelimeleri dışlamak durumundadır. Bu yüzden, dilimizde kullanılan ve kullanılmayan Arapça ve Farsça kelimeleri içerip de öz Türkçe kelimelerden arınmış olan sözlükler dilimizin malı olmadığı gibi, yalnız Türkçe kelimeleri içerip de bizce kullanılan Arapça ve Farsça kelimeleri ve çeşitli terimleri / deyimleri içermeyen kitaplara da dilimizin yetkin sözlüğü gözüyle bakılamaz.

Şemsettin Sami

(Kamus-ı Türkî'nin Ön Sözünden)

ÖN SÖZ

Bu sözlük, bir Osmanlı Türkçesi Sözlüğüdür. Bir başka söyleyişle geçmişte kullanılan Arap asıllı Türk harfleri ile yazılmış Türkçenin sözlüğüdür.

“Osmanlı Türkçesi” denilince Arapça ve Farsça kelimeler yığını sanılmaktadır. Bizce bu yaygın kanı yanlış olup eksik bilgiden kaynaklanmaktadır. Dönemin eğitim kurumu olan medreselerin etkisi ve devletin yazışma usulü ile İmparatorluk dönemi Türkçesinde bu dillere ait kelimeler yoğun olarak kullanılmıştır. Biz beğensek de beğenmesek de gelmiş, dilimize girmiştir. On asır boyunca muhtelif şekillerde ve eserlerde kullanılmıştır. Bu alıntı kelimeler bizimdir, kültürümüzün bir parçasıdır. Bu olgu bir gerçektir. Beğenmemekle kullanıldığı eserlerden, belgelerden, kitabelerden silinip gidecek değildir. Hayalî'nin meşhur

“Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler

O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler”

beytinde ifade ettiği gibi bugün Türkçeyi kullananlardan kaçımız günlük dilimizdeki kelimelerin ne kadarının alıntı olduğunun farkındayız. Batı kaynaklı kelimelerle dolu anlatımımız, acaba beğenmediğimiz İmparatorluk dönemi Türkçesinden daha mı arınık ve sadedir? Nasıl bugün İngilizce, Fransızca, Almanca gibi dillerden yığınla alıntı kelime dilimize girmişse o gün de öyle olmuştur. Kaldı ki İmparatorluk dönemi kast edilerek Osmanlı Türkçesi denildiğinde zihinlerde oluşan, sadece saray ve çevresinin dili algısıdır. Oysaki bu yazı ile yazılmış şaz şairlerine, halk şairlerine, çöğür şairlerine ait nice sığırdili cönkler, şiir defterleri; halk diliyle yazılmış nice Hamzanâmeler, Cenknâmeler mevcuttur. Gezgin derviş ve şeyhlerine ait nice nice Velayetnâmeler... Halkın ideal kahramanlarına ait destanlar, Battalnâmeler... Bütün bunlar İmparatorluk dönemi Türkçesinin ürünüdür, Türk'ün dilidir.

Sözün özü, Osmanlı Türkçesi, ayrı bir dil değil, İmparatorluk sınırları dâhilinde kullanılan Türkçenin tarihsel gelişme sürecindeki bir döneminin adıdır.

Batı Oğuzcası / Batı Türkçesi olarak adlandırılan bugünkü Türkiye Türkçesinin 15.-20. yüzyıllar arasındaki dönemine Osmanlı Türkçesi adı verilmek âdet olmuştur. Kimi otoritelerce bu dönemin ilk başları Eski Osmanlı Türkçesi, Eski Türkiye Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi gibi isimlerle adlandırılmıştır. Genel bir eğilimle İstanbul'un fethi ile başlayan ve Cumhuriyete kadar uzanan döneme Osmanlı Türkçesi denilmektedir. Bu sürece Cumhuriyetin ilk yıllarını da katmakta yarar vardır.

İmparatorluğun son döneminde “*Osmanlı dili, Osmanlıya ait dil*” anlamına “*Osmânî*” kelimesi kullanılır olmasına rağmen buna karşı çıkışlar da olmuştur. Özellikle Şıpka Kahramanı Süleyman Paşa'nın önünü çektiği bu tutum Şemseddin Sami'nin “*Kamus-i Türki*”si ile gerçek ifadesini bulmuş ve yaygınlaşmıştır. Bizce en doğru isimlendirme “*İmparatorluk Dönemi Türk Dili*”dir. Bilim çevrelerine “*Osmanlı Türkçesi*” olarak yerleşmiştir. Kimi kişilerce kasıtlı olarak “*Osmanlıca*” diye adlandırılması gerçeği değiştirmez. Onun için biz sözlüğümüze “*Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*” adını uygun bulduk.

Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı Devletinin kuruluş dönemi Türkçesi oldukça sade ve anlaşılır olmasına rağmen 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin alıntılanması Türkçeye, karma dil dedirtecek bir nitelik kazandırmıştır. Bir yandan İslâm dininin terim ve temaları dolayısıyla Arapçadan, diğer yandan edebî gelişim ve zevkin dayattığı Acem dilinden gelen alıntılar Türkçeyi nerede ise üç dilli bir üçgene oturtmuştur. Ne var ki söz varlığı her ne kadar ödünçlemelerle / alıntılarla dolsa da cümle kuruluşu büyük çapta Türkçe kalmıştır. Büyük çapta diyoruz, çünkü bu iki dilden söz dizimi ve terkipler bakımından da girişler söz konusudur. Dolayısıyla anlatımda bir iç içe geçmişlik ve cümlelerde uzayıp gitme gözlemlenir. Söz diziminin bu kadar giriftleşmesinde eser sahiplerinin sanat yapma gayreti de etkili olmuştur.

Alıntı/ödünç kelimeler kaynak dilde taşıdığı anlam yanında Türk'ün görüş, düşünüş ve yaşayış dünyasına özgü yeni anlamlar da kazanmıştır. Bilimsel yayınlar ve hukuk belgeleri, kısmen kaynak dilin kavramları içinde kalmasına rağmen edebiyatçılar belli bir anlatım ve sanat yapma serbestliği içinde kelimelere yeni anlamlar yüklemekten çekinmemişlerdir.

Söz konusu döneme ilişkin hukuk, bilim ve edebiyat eserlerinin okunup anlaşılabilmesi ancak bu dönem Türkçesinin iyi bilinmesi ile mümkündür. Bu, kaynak dillerin gramerlerinin ve lügatlerinin bilinmesi ile mümkün gibi görünmektedir. Birinci kısım yani gramer bilgisi doğrudur. Ancak, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi Türk aydını kaynak dilden aldığı kelimeye Türk'e has bir takım anlamlar da yük-

lemiştir. Onun için bu alanda Arapça ve Farsça Sözlüklerden daha çok Osmanlı Türkçesi Sözlüğüne ihtiyaç vardır.

Bu sözlük sadece klâsik tanımı ile Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türkçesinin değil aynı zamanda Türklerin Anadolu'ya ayak bastıkları andan itibaren Arap asıllı Türk alfabesi ile meydana getirdikleri eserlerin sözlüğü mahiyetindedir. Bir başka deyişle Arap asıllı Türk alfabesi ile yazılmış Türkçenin sözlüğüdür. Bu yüzden 11. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar uzanan dönemi kapsar. Bu dönem içinde Türkler sadece Arap ve Acemlerle dil ilişkisinde bulunmuş değildirler. Yerli Rumlar, komşu Ermeniler, İtalyanlar, Slavlar, Romenler daha sonraları da Fransız ve İngiliz milletler topluluğuyla kültürel alışverişte bulunmuş, dolayısıyla o dillerden de alıntılar olmuştur. Bu alıntılar da dönemin yazısı olan Arap asıllı Türk harfleri ile yazılmışlardır.

Geçmişimizin kültürüne vâkıf olmak, o döneme ait bilgi ve kültürel birikimi tanımak isteyen için Arap asıllı Türk Alfabesi ile yazılmış eserleri okumak -sıkça söz edilenin aksine- çok zor değildir. Nihayeti değişik bir yazıyı sökmek ve çözmekten ibarettir. Burada sözlüklere de büyük iş düşmektedir. Ayrıca Türkçenin on asırlık bir geçmişte hangi evrelerden geçtiğini gözlemlemek de herhâlde sözlüklerin yardımıyla olacaktır. Çünkü, bu dönem Türkçesinin en önemli özelliği söz varlığında görülen etkileşim ve değişimdir.

Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü'nün en belirgin özelliği Arap asıllı Türk alfabesinin kullanıldığı tarihî dönemleri, Eski Anadolu Türkçesi, İmparatorluk Türkçesi ve Cumhuriyetin ilk dönemi sözcüklerini ayırt etmeksizin toplamış olmasıdır. Şurası bir gerçektir ki Eski Anadolu Türkçesi döneminin imlâsı ile 19. yüzyıl imlâsı oldukça farklıdır. Türkçe kelime ve eklerin yazılışı, başlangıçta Arap usulünce harekeli yazım söz konusu iken son dönemde imlâca özgünlük kazanmıştır. Bu durum dikkate alınarak sözlükte farklı yazılışlar yan yana gösterilmiştir. Bu yöntemin amacı, değişik dönemlere ait eserlerdeki Türkçe kelimelerin doğru okunmasını sağlamaktır.

Ötüken Türkçe Sözlük'te olduğu gibi Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü'nün yayımında da büyük bir titizlikle engin deneyim ve fedakârlıklarını esirgemeyen Ötüken Neşriyat'ın değerli yönetici, editör ve diğer çalışanları ile dizgi-tertip gibi yorucu bir çalışmanın yanında gerek Arap asıllı Türk harfleri ile yazılı kısımların gerekse açıklama cümlelerinin, çevriyazılı kısımların tashihinde gösterdiği sabır ve şahsıma sunduğu yardımları için Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Dairesi'nde görev yapan Araştırmacı İskender TÜRE'ye teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
SÖZLÜĞÜN KULLANIMI	13
KISALTMALAR	16
KAYNAKLAR	17
ÖTÜKEN OSMANLI TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜ'NDE KULLANILAN ÇEVİRİYAZI SİSTEMİ	20
ÖTÜKEN OSMANLI TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜ	21
A (آ، ا، ع)	23
B (ب)	137
C (ج)	249
Ç (چ)	289
D (د، ذ، ض، ط)	329
E (أ، ا)	413
F (ف)	483
G (گ، غ، ك)	521
Ğ (غ)	579
H (خ، ح، هـ)	581
I (ا، ع)	681
İ (ا)	695
J (ز)	795
K (ك، ق)	797
L (ل)	951
M (م)	975
N (ن)	1239
O (ا، ع)	1293
Ö (ا، ع)	1307
P (پ)	1319
R (ر)	1359
S (ث، س، ص)	1393
Ş (ش)	1513
T (ت، ط)	1553
U (ا، ع)	1705
Ü (ا، ا)	1727
V (و)	1737
Y (ی، ي)	1765
Z (ذ، ز، ض، ظ)	1819

SÖZLÜĞÜN KULLANIMI

Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinleri okumaya yeni başlayanların karşılaştıkları güçlükler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Genel sözlük yöntemi geçerli olmakla birlikte kolay kullanımı için bir takım farklı düzenlemeler de yapılmıştır.

1. Maddeler

Ana ve iç madde başları, çeviri yazı ile verilmiştir. Her ikisi de kalın damga/harf ile yazılmış ve açıklamalardan virgül (,) ile ayrılmıştır.

ķabāʾ, [Ar. قباء] is. Üst elbisesi; cüppe; kaftan. ☞ **ķabāʾ-yı āhenīn**, *Demir zırh; demir elbise.* || **ķabāʾ-yı kūhlī**, *Gökyüzü; sema.*

Sıralanış

Madde başları, çeviri yazıdaki biçimler dikkate alınmadan Türk alfabesindeki sıraya göre dizilmiştir. Çeviri yazı ile yazılışları aynı olan madde başları üst karakterle numaralandırılmıştır.

yene¹, [ينه] zf. 1. Geri dönme bildirir. 2. ....

yene², [ينه] sf. → **yenġe**.

yenġ, [ينه / ييك / يك] is. Elbise kolunun el üstüne .....

yeng, [ينك] is. 1. Renk. 2. Biçim; şekil. 3. Tarz; usul; .....

yenġe, [ينه] sf. 1. İri cüsseli. 2. Üstün; galip; yenmiş.

yenge, [ينه / ينكه] is. 1. Büyük erkek kardeşin karısı. 2. Bir ...

yengec, [ينگج / ينكج] is. 1. zool. Yan yan yürüyen bir su böceği; ...

yengeç-vārī, [T. + F. ينگج واری] zf. Yengece benzeyen; ...

İç maddeler de günümüzde kullandığımız Latin asıllı Türk alfabesine göre sıralanmıştır. Yaygın kullanımın aksine ekli ve eksiz olmasına bakılmaksızın ve boşluklar dikkate alınmadan sıralama yapılmıştır. İç maddelere geçiş, ☞, iç maddeler ise || damgaları ile belirtilmiştir.

.....☞ **fāʾize yatırmak**, *Faiz getirici bir yere yatırım yapmak; faizle işletmek.* || **fāʾiz-i basit**, *Alınan borç müddeti içinde değişmeyen anaparanın getirdiği faiz.* || **fāʾiz-i cüzʿī**, *Bir liranın belli bir zaman içinde getirdiği faiz; faiz yüzdesi.* || **fāʾiz-i küllī**, *Bir parayı oluşturan miktarın tümünün oluşturduğu faiz.* || **fāʾiz-i müfret**, *Basit faiz.* || **fāʾiz-i mürekkeb**, *Bir paranın, vade sonunda getirdiği faiz ana paraya katıldıktan sonra ikinci bir vade sonunda hesaplanan faiz; birleşik faiz.* || **fāʾizüh-nūr**, *Nur bolluğu.* || **fāʾiz yürütmek**, *Fazini hesaplamak.*

Arama yapılırken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

2. Açıklamalar

Ana maddelerin açıklamalarında düz, iç maddelerde ise eğik damga kullanılmıştır. Her iki açıklamada eğer birden çok anlam mevcut ise bunlar rakamlarla belirtilmiştir.

iç, [ايچ] is. **1.** Herhangi bir yer, alan, cisim veya durumun sınırları arasında kalan yer; dâhil. **2.** Cisimlerin yüzeyleri arasında kalan her kısım, her nokta. **3.** Benzer varlıklar veya insanlar arasında bulunanların her biri. **4. anat.** İnsan vücudunun mide, bağırsak, kalp, ciğer gibi organlarının bulunduğu kısım; karın. **5.** Akıl, gönül, irade, sevgi gibi insanın manevi yapısını oluşturan şeylerin her biri. **6. sf.** Sınırları aşmayan. **7.** Gizli. ☞ **iç açıcı**, **1.** Gönlü ferahlatan. **2.** İyi durumda olan; umut veren. || **iç açmak**, Gönlü ferahlatmak; gönle ferahlık vermek; umut vermek. || **iç ağa**, tar. İmparatorluk döneminde vezirlerin gözde uşağı. || **iç ağrısı**, tıp. Karın ağrısı. || ....

şâyân, [F. şâyesten (uygun olmak) > شايان] sf. Uygun; yaraşır; layık; değer. ☞ **şâyân-ı dikkat**, **1.** Dikkate değer. **2.** Önemli; ilginç. || **şâyân-ı hayret**, Şaşılacak şey. || ...

Değişik kültür seviyesine ait kişilerin yararlanmasını kolaylaştırmak amacıyla açıklamalarda eş / yakın anlamlar ile benzer tanımlar (;) ile ayrıldı.

üflemek, [اوفلمك / اوفله مك] f. **1.** Dudakları büzerek dışarıya basınçla soluk vermek. **2.** Mum vb. yanan şeyi söndürmek için kuvvetle soluk vermek; üfleyerek söndürmek. **3.** (Nefesli çalgı için) çalmak; öttürmek.

3. Kelimelerin Arap asıllı Türk harfleriyle yazılışı

Madde başından sonra köşeli parantez içinde önce kelimenin kaynak dili ve sonra da Arap asıllı Türk alfabesi ile yazılışı verilmiştir.

qadr, [A. قدر] is. **1.** Değer; kıymet.

Türkçe olanlar için herhangi bir kısaltma / açıklama kullanılmadı.

kağşadmak, [قاغشاتمق / قاغشادمق] f. **1.** Ek ve bağlantılarını gevşeterek .....

Ancak birleşik kelimelerde Türkçe ek ve kelimeler belirtildi.

kâhelliksüz, [A.+T. كاهللكسز] zf. Geciktirmeden; ağır davranmadan.

‘aksétme, [A.+T. عكس ايتمه] is. Yansıma; yankılanma.

Arap asıllı Türk harfleriyle yazımda farklılıklar görülecektir. Çünkü on asır boyunca bu yazı ile yazılan metinlerde, farklı imlâlar ile karşılaşılmıştır. Başlangıçta Arapçada olduğu gibi hareke kullanılmasına rağmen daha sonra bundan vazgeçildiği görülmektedir. Son dönemlerde ise okutucu harflerin kullanılması ile Türkçe kelimelerin yazımında düzelme gözlenmektedir. Bu yüzden, farklı yazımlı olanları (/) ile ayırarak gösterdik. Dizinde ise bu tür kelimeler başka sırada kaldı.

çağırğan, [چاغرغان / چاغيرغان] sf. Çok bağıran; yaygaracı.

çalıqlanmak, [چالقلانمق / چالقلانمق] f. (Hayvan için) haşarılık etmek.

Latin asıllı dillerden gelen alıntılar, kaynak dil ve bu dildeki yazılışından sonra Arap asıllı Türk alfabesi ile yazıldı.

aksiyometre, [Fr. axiometer آقسيومتره] is. dnz. Dümen dolabının konumunu dolayısıyla...

4. Arapça ve Farsça Çokluklar

Kullanımı kolaylaştırmak için bu dillere ait kelimelerin çoklukları ayrıca açıklanmıştır. (‘akā’id, açıklaması için ‘akîdenin çokluğu/cemi gibi bir tanıma başvurulmamıştır.)

‘akā’id, [A. ‘akîde > عقائد / عقاید] is. **1.** İman ve itikatlar. **2.** İbadet dışında itikat ve

‘aķide, [A. ‘aķd > عقیده] *is.* 1. İnanç; itikat. 2. Bir inancın formül hâlinde özetlenmiş hâli...

bâkir, [A. bikr (kızlık) > باكر] *sf.* 1. Taze. 2. Erken. 3. ...

bâkirân, [A. باكران] *is.* 1. Bakir olanlar. 2. El değmemiş.

5. Arapça Eril/Dişil kelimeler

Yine aynı amaçla Arapça eril ve dişil kelimeler ayrı madde başı yapılmıştır. (**daķika**, **daķik** *in çokluğu/cemi gibi bir tanımlama yapılmamıştır.*) Çoğunlukla dişiller, erile gönderme yapılarak tekrardan kaçınılmıştır. Ancak anlam özelleşmesi varsa ayrıca açıklanmıştır.

‘alaķ, [A. علق] *is.* 1. Bir şeye tutunma; asma; asılma. 2. Gönül ilişkisi; ...

‘alaķa, [A. علقه] *is.* → ‘alaķ.

daķik, [A. diķkat (incelik) > دقيق] *sf.* 1. İnce; ufak; nazik. 2. Düzenli ...

daķika, [A. دقيقه] *sf.* 1. → daķik. 2. Anlaşılması için büyük titizlik ve dikkat...

6. Ses değişikliğine uğrayan alıntı kelimeler

Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler eğer ses değişikliğine uğramışsa önce kelimenin aslı, daha sonra da => işareti ile bu durum köşeli parantez içinde belirtilmiştir.

paha, [F. بها => پها] *is.* Bir malın veya hizmetin bedeli; değer; fiyat; kıymet; eder.

ħoroz, [F. خروس => خوروز] *is.* 1. zool. Tavukgillerden, bir kümes hayvanı olan...

7. Osmanlı Türkçesinde yazılışları aynı olan kelimeler

a. Söyleyiş ya da okuyuş biçimleri yer ve zamana göre değişiklik gösteren özellikle Arapçadan alıntı kelimeler söyleniş özelliklerine göre madde başı olarak yer aldı. Anlam değişikliği olmamışsa → damgası ile yaygın kullanışa yönlendirildi.

teħâlûf, [A. ħalf > تحالف] *is.* → taħâlûf.

teħâlûf, [A. ħalf > تخالف] *is.* → taħâlûf.

teęel, [تغل] *is.* → teyel.

teęellemek, [تگله / تكله مك] *f.* → teyellemek.

b. Yazılışları aynı olmakla beraber, okunuşları ve anlamları ayrı olan kelimeler elbette ayrı ayrı madde başı yapılarak her biri kendi sıralarında açıklandı.

tertil, [A. retl > ترتيل] *is.* 1. Yavaş, düşünce düşünce ve dil kurallarına uygun konuşma. 2. Kurallarına uygun okuma. 3. Yavaş ve anlayarak okuma.

tırtıl, [طرتيل / طرتيل / ترتيل] *is.* zool. Pul kanatlı böceklerin lârvası.

terci, [ترجى] *is.* Karşılık; ecir; sevap.

terecî, [A. recâ > ترجى] *is.* 1. Rica etme. 2. Yalvarma. 3. Umma; bir şeye bel bağlama.

c. Yazılışları aynı olmakla beraber okuyuş tercihinin bağlı olan bazı kelimeler de ayrı madde başı yapıldı. Anlam ayrılığı doğmuşsa ayrı ayrı açıklandı. Anlam ayrılığı yoksa birisi açıklandı, diğerinde ise gönderme ile yetinildi.

teďârub, [A. ğarb > تضارب] *is.* Dövüşme, vuruşma.

teźârüb, [A. تضارب] *is.* → teďârub.

KISALTMALAR

<i>Alm.</i>	Almanca	<i>jeol.</i>	jeoloji
<i>anat.</i>	anatomi	<i>kısalt.</i>	kısaltma
<i>antr.</i>	Antropoloji	<i>küçült.</i>	küçültme
<i>A.</i>	Arapça	<i>kütp.</i>	kütüphanecilik
<i>Arn.</i>	Arnavutça	<i>Lat.</i>	Latince
<i>as.</i>	askerlik	<i>Mac.</i>	Macarca
<i>Az.</i>	Azerice	<i>Mac.</i>	Macarca
<i>bağ.</i>	bağlaç	<i>mad.b.</i>	madde başına bakınız
<i>biy.</i>	biyoloji	<i>mat.</i>	matematik
<i>bot.</i>	botanik	<i>matb.</i>	matbaacılık
<i>coğ.</i>	coğrafya	<i>mecaz.</i>	mecaz anlam
<i>Çağ.</i>	Çağatayca	<i>mim.</i>	mimarlık
<i>çok.</i>	çokluk (çoğul)	<i>Moğ.</i>	Moğolca
<i>dbl.</i>	dilbilgisi	<i>müz.</i>	müzik
<i>dnz.</i>	denizcilik	<i>özl.</i>	özlük ismi
<i>e.</i>	edat	<i>Rus.</i>	Rusça
<i>ed.</i>	edebiyat	<i>sf.</i>	sıfat
<i>elkt.</i>	elektrik	<i>Slav.</i>	Slavca
<i>Erme.</i>	Ermenice	<i>sosy.</i>	sosyoloji
<i>eT.</i>	Eski Türkçe	<i>spor.</i>	spor
<i>f.</i>	fiil	<i>T.</i>	Türkçe
<i>F.</i>	Farsça	<i>tasvf.</i>	tasavvuf
<i>fel.</i>	felsefe	<i>terz.</i>	terzilik
<i>fiz.</i>	fizik	<i>tıp.</i>	tıp
<i>Fr.</i>	Fransızca	<i>ünl.</i>	ünlem
<i>gök b.</i>	gök bilimi	<i>vet.</i>	veterinerlik
<i>hat.</i>	hattatlık	<i>yans.</i>	Yansıma (onomatopie)
<i>huk.</i>	hukuk	<i>Yun.</i>	Yunanca
<i>İng.</i>	İngilizce	<i>zf.</i>	zarf
<i>is.</i>	isim	<i>zm.</i>	zamir
<i>İsl.</i>	İslâmiyet	<i>zool.</i>	zooloji
<i>İt.</i>	İtalyanca		

KAYNAKLAR

- Ahterî-i Kebîr, Ahterî Mustafa bin Şemseddin el-Karahisarî**, Mahmud Bey Matb. Dersaadet, 1316.
- Ahterî-i Kebîr, Ahterî Mustafa Efendi**, Haz. Prof Dr. H. Ahmet KIRKKILINÇ, Doç. Dr. Yusuf SANCAK, TDK y, Ankara, 2009.
- Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, İskender PALA, Kapı yay. İstanbul, 2008
- Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü**, Doç. Dr. Mücteba UĞUR, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 76, Ankara 1992
- Arapça-Türkçe Sözlük**, Hikmet Özdemir-Suat Cebeci, Akçağ y. 1996
- A Turkish and English Lexicon**, J. W. REDHOUSE, Constantinople, 1890
- Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih, Antoloji, Ansiklopedi**, 1-10, Ötügen- Söğüt Y. İstanbul, 1985-1990
- Burhân-ı Katı, MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ:** (Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi Eski Sözlükler Dizisi: 2) (hzl.). Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK-Dr. Derya ÖRS. TDK y. Ankara 2000.
- Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük (Grand Dictionnaire Français-Turc)**, Tahsin Saraç, Adam y. 1994 / 1999
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Gazetesi
- Büyük Türk Lûgati, I** (1927) MEB, **II** (1928) MEB, **III** (1943) TDK, **IV** (1945) TDK yay Hüseyin Kâzım Kadri, İstanbul.
- Büyük Türk Sözlüğü, (Hayat)** (Şevket RADO), İstanbul, tarihsiz.
- Büyük Türkçe Sözlük**, D. Mehmet DOĞAN ve ark. Birlik Yayınları, Ankara, 1986
- Dede Korkut Kitabı II**, İndeks-Gramer, Doç. Dr. Muharrem ERGİN, TDK. y. Ankara 1963
- Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük**, Milliyet Gazetecilik A.Ş. 1993-1994
- Durûb-i Emsâl-i Osmaniye**, Şinasi-Ebuzziya, Matbaa-i Ebuzziya, (İstanbul) 1302.
- Edebiyat Lûgati**, Tahir ONGUN, İstanbul, 1936
- Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü**, Mustafa Nihat ÖZÖN, İnkılâp, İstanbul, 1954
- Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar**, Ahmet Talat ONAY, haz: Doç. Dr. Cemal KURNAZ, TDV y. Ankara, 1992.
- Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar ve Zarf-Fiiller**, Kamil TİKEN, TDK. y. 2004. XX+177 s.
- Eski Türkiye Türkçesi XV. yüzyıl. Gramer-metin-sözlük**, Faruk K. TİMURTAŞ, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi y. 1977.
- Esmâül-Hüsna Şerhi**, Ali Osman TATLISU, Ankara, 1963
- Evlîya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü**, Robert DANKOFF, Çev. Semih TEZCAN, Türk Dilleri Araştırmaları d. 37, yay. Mehmet ÖLMEZ, İstanbul, 2004
- Felsefe Terimleri Sözlüğü**, Prof. Dr. Bedia AKARSU, g. 3. bs. Savaş y. Ankara 1984
- Fransızca-Türkçe / Türkçe-Fransızca Bilge Büyük Sözlük (Okunuşlu, Örnekli, Açıklamalı)**, Ahmet Çetin Ertürk, Kendi y. 1999
- Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü**, Adnan TURANİ, TDK. y. Ankara, 1968
- Grammaire de la Language Turque (dialecte Osmanli)**, Jean Deny, Paris 1921, Bibliothèque de l'École des Langues Orientales Vivantes
- Hayeran Parkirk (Ermenice Sözlük – Türkçe Karşılıklarıyla) Armenian Dictionary**, Keğam Kerovpyan, Aras y. 2002

- İstilah-ı Lügatçe-i Resmiye, Hüseyin Ağâh**, Kitapçı Arakel y. İstanbul, 1308
- İbni-Mühennâ Lûgati**, Abdullah Battal TAYMAS, TDK y. Ankara 1997. 3. bs.
- İmla Kılavuzu**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1996 -2000
- İngilizce - Türkçe Sözlük**, Hamit Atalay 2 Cilt Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999
- İslamî Bilgiler Ansiklopedisi**, Selahaddin ŞAR, İstanbul, 1964
- İslamî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lûgat**, Abdullah YEĞİN, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992
- İzahlı Divan Şiiri Antolojisi**, Necmeddin Halil ONAN, İstanbul, 1940
- İzahlı Edebî Sanatlar Antolojisi**, Mehmet KARACA, İstanbul, 1960
- Kamus-ı Osmânî**, Mehmet Salahî, İstanbul, 1313
- Kamus-i Türkî**, Şemseddin Sami, Çağrı y. 7. b. İstanbul 1996 (Dersaadet İkdam Matbaası, Babiali Caddesinde daire-i mahsusasında, 1317, sahip ve naşiri: Ahmed Cevad) tıpkıbasımı,
- Kurânâ Göre Esmâül-Hüsnâ I-II-III**, Mustafa İSLAMOĞLU, Düşün yay. İstanbul, 2014
- Latince Türkçe Sözlük**, Sina Kabağaç - Erdal Alova, 1995.
- Lehce-i Osmanî**, Ahmet Vefik Paşa, Tabhane-i Âmire Matb. (İstanbul) 1293 (1876).
- Lehce-i Osmanî**, Ahmet Vefik Paşa, Haz. Prof. Dr. Recep TOPARLI, TDK Ankara; 2000
- Lehçetül-Lûgat**, ŞEYHÜLİSLAM MEHMED ESAD EFENDİ: (Türkiye Türkçesi Sözlükler Projesi Eski Sözlükler Dizisi: 1) (hzl.). Doç. Dr. H. Ahmet KIRKKILIÇ. TDK y. Ankara 1999
- Lûgatçe-i İstilahat-ı Resmiye**, Hüseyin Ağâh, İstanbul, 1308
- Lûgat-ı Çağatay ve Türki-i Osmanî**, Süleyman (Şeyh Süleyman Efendi-yi Buhari), İstanbul, 1298 (1881)
- Lûgat-ı Ebuzziya**, Tevfik Ebuzziya, (İstanbul) 1306
- Lûgat-ı Halîmî**, Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halîmî, Haz. Adem Uzun, TDK y. Ankara, 2003.
- Lûgat-ı Nâci**, Muallim Nâci, İstanbul.
- Lûgat-ı Osmanîye**, Redhouse, (Sir) James William, Matbaa-i Âmire, 1280
- Lûgat-ı Remzî I-II** Dr. Hüseyin Remzi, İstanbul, 1305
- Mantık Terimleri Sözlüğü**, Doç. Dr. Teo GRÜNBERG- Dr. Adnan ONART, TDK. y. Ankara 1976
- Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi**, İstanbul, 1973. 12 c.
- Mükemmel Osmanlı Lûgati**, Ali Nazimâ-Faik Reşad, Haz. Necat BİRİNCİ, Kâzım YETİŞ, Fatih ANDI, Erol ÜLGEN, Nuri SAĞLAM, Ali Şükrü ÇORUK, TDK y. Ankara, 2002.
- XI. Yüzyıl Türk Şiiri**, Divanu Lugatit-Türkteki Manzum Parçalar, Prof. Dr. Talat TEKİN, Türk Dil Kurumu Yayınları: 541, Ankara 1989
- XIII. Asırdan Günümüze Kadar Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, T.D.K. y. 5 c, İstanbul, 1943-1957
- XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesi ile Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, T.D.K. y. 8 c, Ankara, 1963-1977
- XIV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Söz Varlığı**, Zafer ÖNLER, Kebikeç Derg. Ankara, 1998.
- XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış «Satır Arası» Kurân Tercümesi**, İkinci Cilt (Sözlük), Muhammet Bin Hamza, Haz. Dr. Ahmet TOPALOĞLU, Kültür Bakanlığı, 300, Araştırma ve İnceleme Eserleri: 5, İstanbul, 1978
- XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı**, Prof. Dr. Mertol TULUM, TDK y. Ankara, 201
- Orta Asya'da Bulunmuş Kurân Tefsirinin Söz Varlığı (XII.-XIII. Yüzyıllar)**, A.K. BOROVKOV, (çev.) H. İ. USTA-E. AMANOĞLU, TDK. y. 2002. 366 s.
- Osmanlıca Dersleri-I**, Prof. Dr. Yılmaz KURT, Akçağ Yay. Ankara, 2010
- Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü**, Haz. Ekrem Kadri UNAT, Ekmeleddin İHSANOĞLU, Suat VURAL, TTK y. 2004

- Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ferit DEVELLİOĞLU, (Y. Hz. Aydın Sami Güneyçal) Aydın Kitabevi, Ankara, 2000
- Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, Mustafa Nihat ÖZÖN, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1959
- Osmanlılardaki Tıp Eserlerinin Tıbbi Terminoloji Açısından Kısa Bir Değerlendirilmesi**, Esin KAHYA, Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları) Dosya: In Memoriam Agah Sırrı Levend 3 (Hatıra Sayısı) Sayı: 24 / 3, 2000 Harvard University
- Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III**, Mehmet Zeki PAKALIN, MEB, İstanbul 1971.
- Osmanlı Türkçesi Grameri**. Eski yazı ve imla -Arapça-Farsça- Eski Anadolu Türkçesi. Faruk K. TİMURTAŞ, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1979.
- Osmanlı Türkçesinde Yeni Farsça Alıntılar Sözlüğü**, S. Stachowski, Simurg y. 1998
- Osmanlı Türkçesine Giriş**, Prof.Dr. Mertol Tulum, Anadolu Ü. A.Ö.F. y. Eskişehir, 2011.
- Osttürkische der islamischen Litteratursprachen Mittelasiens**, Brockelman, Carl, Leiden, 1954
- Ötüken Türkçe Sözlük I-V**, Yaşar ÇAĞBAYIR, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007
- Resimli Türkçe Kamus**, Raif Necdet Kestelli, Hazırlayanlar: Prof. Dr. Recep TOPARLI, Belgin Tezcan AKSU, Canan Selvi KANOĞLU, Seyfullah TÜRKMEN, Türk Dil Kurumu Yayınları: 842, Ankara 2004, XI+741 s.
- Rusça Temel Sözlük (Rusça-Türkçe / Türkçe- Rusça)**, Tamara Ribaçenko, Multilingual Y. Dil. y. 2004
- Sanat Terimleri Sözlüğü**, Adnan TURANİ, Remzi K. 7. b. İstanbul, 1998
- Sevda Lûgatı**, Mehmet Celal, İstanbul, 1330
- Tarama Sözlüğü I- VIII**, TDK 2. b. Ankara, 1996
- Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lûgatı**, Andreas TİETZE, C. 1, A-E, Simurg, Österreichische Akademie Der Wissenschaften, İstanbul-Wien 2002
- Temel Türkçe Sözlük**, Sadeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmûs-ı Türkî, Tercüman Gazetesi/ Yapı Kredi Bankası, İstanbul, 1985
- Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler**, İnceleme-Sözlük, Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR, TDK Ankara, 1996.
- Türkçe - Fransızca Büyük Sözlük**, Yalçın Kocabay kendi y. 5. bs.
- Türkçe İlk Kurân Tercümesi, Karahanlı Türkçesi**, Prof. Dr. Aysu ATA, TDK. y. XXXVIII + 964 s.
- Türkçenin Ekleri**, Prof. Dr. Vecihe HATİBOĞLU, TDK y. Ankara, 1974
- Türkçe / Osmanlıca-İngilizce Redhouse Sözlüğü**, Sofi Huri, V. Bahadır Alkım, Robert Avery, Fahir İz, Nazime Antel, Janos Eckmann, Mecduud Mansuroğlu, Andreas Tietze Redhouse Y. 18. bs. 2000
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 1-7**, Devirler / İsimler / Eserler/ Terimler, Dergâh Yayınları, 1977
- Türk Hukuk Lûgatı**, Türk Hukuk Kurumu, Ankara, 1944
- Türk İlmî Transkripsiyon Kılavuzu**, İstanbul, 1946.
- Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler**, Prof. Dr. Saadet ÇAĞATAY, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No; 279, Ankara 1978
- Türkçe Tâbirler Sözlüğü I (A-D)**, Mustafa Nihat ÖZÖN, İstanbul, 1943
- Türkisch-Deutsches Wörterbuch**, Türkçe- Almanca Sözlük, von Karl STEUERWALD, Otto HARRASO-WITZ Verlag, Wiesbaden, ABC Yayınevi, İstanbul.
- Yabanî Bitkiler Sözlüğü-I**, [Haza Fihrist-i Risale-i Feyziye fi Lugat-ı Müfredatit-Tıbbiye], Hayatî Zade Mustafa Feyzi Efendi, (Sadeleştirilen, Hediye TUNCER) Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı y. Atak Matbaası, 1978
- Yeni İslam Dini Ansiklopedisi**, A. Zuhurî DANIŞMAN, İstanbul, 1964
- Yeni Tarama Sözlüğü**, Cem DİLÇİN, Türk Dil Kurumu Yayınları: 503, Ankara, 1983
- Yeni Türkçe Lûgat**, M. Bahaeddin, 2. b. İstanbul.
- Yunanca - Türkçe, Türkçe - Yunanca Sözlük**, Azmi Aksoy, Alfa. Y. 2003

**ÖTÜKEN OSMANLI TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜ'NDE KULLANILAN
ÇEVRIYAZI SİSTEMİ**

Temel şekil	Adı	Çevriyazı	Temel Şekil	Adı	Çevriyazı
آ	elif (medli)	a / ā	ش	şīn	ş
أ	elif (ötreli)	o / ö / u / ü	ص	sād (kalın)	ş
إ	elif (kesreli)	ı / i	ض	dād	z / đ
أ	elif (üstünlü)	a / e	ط	tı (kalın)	ţ
أ	elif (hemzeli)	a / e		(kalın d)	đ
ء	hemze	’	ظ	zı (kalın)	z
او	elif+vav (başta)	o, ö, u, ū, ü	ع	ayın	‘
ئي	elif+ye (başta)	ı, i, ī	غ	gayın	ğ / ñ
ب	be	b	ف	fe	f
پ	pe	p	ق	kaf (kalın)	k
ت	te	t	ك	kef	k / g / ğ / ñ / ŋ
ث	se (peltek)	s	گ	gef (kâf-i Fârisî)	g / ğ
ج	cīm	c	ك	sağır kef (kâf-i nūni)	ŋ / ñ
چ	çīm (cīm-i Fârisî)	ç	ل	lām	l
ح	ha (kalın)	h	م	mīm	m
خ	hı (hırılıtlı / kalın)	h	ن	nūn	n
د	dal	d	و	vav	v / o / ö / u / ü
ذ	zel (peltek)	z	و	uzatan vav	ū
ر	rı	r	ه	he	h
ز	ze	z	ه ه	güzel he	e, a
ژ	je	j	ي / ی	ye	y / ı / i
س	sīn	s	ي ي	uzatan ye (ortada ve sonda)	ī

ÖTÜKEN
OSMANLI TÜRKÇESİ
SÖZLÜĞÜ

A a آ

ā, [A. ʾ] is. Arap asıllı Türk alfabesinin ilk harfi olan elif.
ʿa, [A. ع] is. Arap asıllı Türk alfabesinin yirmi birinci harfi olan ʿayn harfi. Gırtlak ünsüzüdür.

-a, [A. ة] son ek. Arapçada dişillik eki.

ā, [F. ʾ] ünl. Hitaplardan sonra "ey!" anlamında kullanılır.

āb, [F. آب] is. 1. Su. 2. mec. Şarap. 3. Kanlı göz yaşı. 4. mec. Yağmur. 5. Letafet; güzellik. 6. Cila. 7. İtibar. 8. Vakar. 9. Irz; namus. **āba düşmek**, Suyu düşmek, boşa çıkmak. || **āb-bāz**, Su cambazı. || **āb-berin**, Su kıyılarında görülen oyuklar. || **āb-cāme**, Su kabı. || **āb-çerā**, Kahvaltı. || **āb-çin**, Ölü yıkayıcıların kullandığı kurulumla bezi; peştimal. || **āb-dāde**, Su verilmiş. || **āb-dān**, → mad.b. || **āb-dār**, → mad.b. || **āb-dendān**, → mad.b. || **āb-dest**, → mad.b. || **āb-der-ciger dašten**, Sarhoş olmak. || **āb-der-şeker dāred**, Üzüntüden, kederden bitip tükenmek. || **āb-destān**, → mad.b. || **āb-dest-dān**, → mad.b. || **āb-dest-hāne**, → mad.b. || **āb-endāz**, Su mühendisi. || **āb-dih**, Güzellik ve incelik katan. || **āb-dih dest**, 1. Güzellik ve zarafet katan el. 2. Hz. Muhammed. || **āb-efşān**, → mad.b. || **āb-endām**, → mad.b. || **āb-gāh**, → mad.b. || **āb-gin**, → mad.b. || **āb-gine**, → mad.b. || **āb-gir**, → mad.b. || **āb-gün**, → mad.b. || **āb-gün-kaşes**, Gökyüzü. || **āb-hāne**, → mad.b. || **āb-hest**, 1. İçi geçmiş veya çürümüş meyve. 2. Kalbinde kötülük besleyen. || **āb-hiz**, → mad.b. || **āb-hörd**, → mad.b. || **āb-hörde**, → mad.b. || **āb-hürd**, → mad.b. || **āb-hürde**, → mad.b. || **āb-hust**, → mad.b. || **āb-ī ābistenī**, 1. Döl; sperm. 2. Bitkileri büyütip besleyen su veya yağmur. || **āb-ī ādālet**, Doğruluğun verimliliği veya kaynağı. || **āb-ī aḥmer**, 1. Kırmızı su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı. || **āb-ī ašāmī**, 1. İçilebilir su. || **āb-ī ateşin**, 1. Ateşli su. 2. Şarap, rakı. 3. Mazlumun gözyaşı. || **āb-ī ateş-mizāc**, 1. Ateş yaradılışlı su. 2. Şarap. || **āb-ī ateş-nāk**, 1. Ateşli su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı. || **āb-ī ateş-nümā**, 1. Ateşi gösteren su. 2. Şarap. || **āb-ī ateş-pāre**, 1. Ateş parçası gibi su. 2. Şarap. || **āb-ī ateş-reng**, 1. Ateş renkli su. 2. Şarap. || **āb-ī ateş-sāy**, 1. Ateşlendiren su. 2. Şarap. || **āb-ī ateş-zede**, 1. Ateş vurmuş su. 2. Şarap. || **āb-ī āzer-āsā**, → āb-ī āzer-sā. || **āb-ī āzer-sā**, 1. Ateş gibi su. 2. Şarap. || **āb-ī bāde-reng**, 1. Şarap rengindeki su. 2. Kanlı gözyaşı. || **āb-ī bārān**, 1. Yağmur suyu. 2. Yağmur. || **āb-ī bekā**, 1. Sonsuzluk suyu. 2. → āb-ī ḥayāt. || **āb-ī beste**, 1. Donmuş su; buz; dolu; kırağı. 2. mecaz. Kristal; billur; şişe. || **āb-ī būn**, Ağaç karası; ağaç çürüğü. || **āb-ī cāvid**, 1. Sonsuzluk suyu. 2. → āb-ī ḥayāt. || **āb-ī cāvidān**, 1. Sonsuzluk suyu. 2. → āb-ī ḥayāt. || **āb-ī cevānī**, 1. Gençlik suyu. 2. → āb-ī ḥayāt. || **āb-ī ciger**, 1. Çiğer suyu. 2. Gözyaşı. || **āb-ī ciger-hün**, 1. Çiğeri kanayanın döktüğü su. 2. mecaz. Üzüntüden dökülen gözyaşı. || **āb-ī çeşm**, Gözyaşı. || **āb-ī dehān**, → āb-ī dehen. || **āb-ī dehen**, Ağız suyu; salya. || **āb-ī dendān**, 1. Diş suyu; salya; tükürük. 2. Tükürük-

lüp atılmış nesne. 3. Dişin güzelliği; sıralı olan diş. || **āb-ī dide**, 1. Gözyaşı. 2. Alçak gönüllü bakış. || **āb-ī dide-i cām**, 1. Kadehin gözyaşı. 2. mecaz. Şarap. || **āb-ī dide-i çeşm**, → āb-ī dide-i cām. || **āb-ī efsürde**, → āb-ī füsürde. || **āb-ī engür**, 1. Üzüm suyu; şıra. 2. Şarap. || **āb-ī ergavānī**, 1. Erguvan renkli su. 2. Şarap. 3. Mazlumun gözyaşı. || **āb-ī eyyām**, 1. Günlerin suyu. 2. Gün ışığı. 3. Ay ışığı. || **āb-ī füsürde**, 1. Donmuş su; buz; dolu; kar. 2. Pelte. 3. mec. Çelik kılıç; hançer vb. 4. Billur; kristal; şişe. || **āb-ī gerdende**, 1. Dönen su (billur). 2. Gök kubbesi. || **āb-ī gerdün**, → āb-ī gerdende. || **āb-ī germ**, 1. Sıcak su. 2. Hamam; kaplıca; ılıca. 3. Sıcak su kaynağı. || **āb-ī gure**, Olgunlaşmamış üzüm suyu; koruk suyu. || **āb-ī güşt**, Et suyu. || **āb-ī güşāde**, 1. Açılmış su. 2. Sulandırılmış şarap; kötü şarap; beyaz şarap. 3. Rakı. || **āb-ī güvāre**, İçimi güzel ve sindirimi kolay su. || **āb-ī ḥaclet**, Utanç suyu; utanmanın verdiği sıkıntı ile çıkan ter. || **āb-ī ḥarābāt**, 1. Harabelerin suyu. 2. Meyhanelerin suyu; şarap. || **āb-ī ḥarām**, 1. Haram su; yasak su. 2. Şarap. || **āb-ī ḥasret**, 1. Hasret suyu; 2. mec. Ayrılık gözyaşı. || **āb-ī ḥāḫır**, 1. Anı suyu. 2. Güzel düş. || **āb-ī ḥayāt**, → mad.b. || **āb-ī ḥayvān**, → āb-ī ḥayāt; bengisu. || **āb-ī ḥazān**, Sonbahar suyu; güz yağmuru. || **āb-ī ḥızr**, Hızır'ın içtiği söylenen ölümsüzlük suyu; bengisu; āb-ī ḥayāt. || **āb-ī ḥördeni**, İçme suyu. || **āb-ī ḥufte**, 1. Uyuyan su. 2. Durgun, akıntısız su. 3. Donmuş su; buz; kar; kırağı, çiy. 4. Billur; kristal; cam; bardak; şişe. 5. Kınında duran kılıç vb. || **āb-ī ḥürdeni**, → āb-ī ḥördeni. || **āb-ī ḥürşid**, 1. Güneşin suyu. 2. Gün ışığı. 3. Sonsuz canlılık veren su; abihayat. || **āb-ī ḥuşk**, 1. Kuru su. 2. Billur; cam; kristal. 3. Cam bardak veya kadeh. 4. Şişe. || **āb-ī İskender**, 1. İskender suyu. 2. Abihayat. || **āb-ī işret**, 1. İşret suyu. 2. Şarap. || **āb-ī kār**, 1. İşin suyu. 2. Başarı; refah. || **āb-ī kebūd**, 1. Mavi su. 2. Çin Denizi. || **āb-ī kevser**, 1. Cennet'te bir su. 2. mecaz. Ölümsüzlük suyu; abihayat. || **āb-ī küşāde**, Kötü şarap. || **āb-ī la'li**, 1. Kızıl su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı. || **āb-ī lütf**, 1. Lütfun suyu. 2. Lütufkârlık. || **āb-ī mervarid**, 1. İnci suyu / parlaklığı. 2. tıp. Aksu; katarakt. || **āb-ī Meryem**, 1. Meryem suyu; Meryem çeşmesi. 2. Hz. Meryem'in doğruluğu ve iffeti. 3. Şıra; şarap. || **āb-ī meygün**, 1. Şarap renkli su. 2. Şarap. 3. Kanlı gözyaşı. || **āb-ī mu'allāk**, 1. Boşlukta asılı duran su. 2. Gökyüzü. 3. Güzellerin çenesi. || **āb-ī murvarid**, 1. İnci suyu; berraklık; akılk. 2. Aydınlık. 3. tıp. Aksu; katarakt. || **āb-ī muşaffā**, Artılmış su; saf su. || **āb-ī mün'akid**, 1. Donmuş su; buz. 2. Kılıç, hançer vb. 3. Şişe; cam; billur. || **āb-ī müncemid**, 1. Donmuş su. 2. Billur; cam. 3. Hançer; kılıç. || **āb-ī mürde**, Akmayan su; durgun su. || **āb-ī mürgān**, 1. Kuşların suyu. 2. Suyu, götürüldüğü yerde içinden çıkan sığircık kuşlarının çevredeki çekirgeleri yediği efsanevi bir çeşme. || **āb-ī mürvarid**, → āb-ī mervarid. || **āb-ī nāb**, 1. Saf su. 2. Şarap. || **āb-ī nāfi**, 1. Yararlı su. 2. Şarap. || **āb-ī nār**, 1. Ateşin

suyu. 2. Kırmızı şarap. || **ab-ı nârdân**, 1. Ekşi nar suyu. 2. Kırmızı şarap. 3. Kan. 4. Gözyaşı. || **ab-ı neşât**, 1. Sevinç suyu; neşe suyu; şarap. 2. mecaz. Er suyu; meni. || **ab-ı neş'et**, Meni; er suyu; döl; sperma. |abinesat. || **ab-ı nisân**, 1. Nisan yağmuru. 2. mecaz. Toprağa can veren yağmur suyu. || **ab-ı puhte**, 1. Kaynamış su. 2. Et suyu. 3. Pelte. || **ab-ı püşt**, 1. Bel suyu; meni. 2. Omurluk. || **ab-ı ren-gin**, 1. Renkli su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı. || **ab-ı revân**, → mad.b. || **ab-ı rez**, → ab-ı rezân. || **ab-ı rezân**, 1. Asma kütüğünden damlayan su. 2. Şarap. || **ab-ı rû**, 1. Yüz suyu. 2. Namus; şeref; haysiyet. || **ab-ı rüşen**, 1. Parlak su. 2. mecaz. Yüzsuyu; namus; şeref; haysiyet; izzetinefis; wz; iffet; ikbal; itibar; mevki. || **ab-ı rûy**, 1. Yüz suyu. 2. Namus; şeref; haysiyet. || **ab-ı sebük**, 1. Hafif su. 2. Sindirimi kolay yiyecek veya içecek. || **ab-ı siyâh**, 1. Kara su. 2. Tufan. 3. Şarap. 4. Karasu; glokom. || **ab-ı sürh**, 1. Kırmızı su. 2. Şarap. || **ab-ı şakayık**, 1. Şakayık suyu. 2. Şarap. 3. Gözyaşı. || **ab-ı şeng**, 1. Havuz suyu. 2. Banyo. || **ab-ı şengerfi**, 1. Al renkli su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı || **ab-ı şirin**, 1. Tatlı su. 2. Şerbet. || **ab-ı şör**, 1. Acı su. 2. Tuzlu su. || **ab-ı şür**, → ab-ı şör. || **ab-ı tab'**, Parlaklık ve canlılık. || **ab-ı tarâb**, 1. Sevinç, coşku suyu. 2. Şarap. || **ab-ı telh**, 1. Acı su. 2. Şarap. 3. Gözyaşı. || **ab-ı tığ**, Kılıncın suyu. || **ab-ı yâküt**, 1. Yakut renkli su. 2. Şarap. || **ab-ı yeh**, 1. Eriyen buzun suyu. 2. Buzlu su. || **ab-ı zanbak**, 1. Zambak suyu. 2. Saçma söz. "kim ki gül rüyuna süsen der ise / galat eyler ab-ı zanbak söyler." Hasib || **ab-ı zehre**, 1. Safra. 2. Şarap. 3. Şafak aydınlığı. || **ab-ı zen**, 1. Küçük havuz. 2. Su birikintisi. 3. mecaz. Yumuşak, hoş sözlerle gönül alan. || **ab-ı zer**, 1. Altın suyu; yaldız. 2. Safran suyu. 3. Altın renkli şarap. || **ab-ı zerd**, 1. Sarı su. 2. Keder gözyaşı. || **ab-ı zih**, 1. Kenar (köşe) suyu. 2. mecaz. Gözyaşı. || **ab-ı zindegâni**, → ab-ı zindegi. || **ab-ı zindegi**, Dirilik suyu; bengisu. || **ab-ı zir-i kâh**, 1. Farkına varılmaksızın sızan su. 2. Gizli yetenek; tanınmayan kabiliyet. 3. İkiyüzlü. 4. Düzen; dolap; entrika. || **ab-ı zir-kâh**, → ab-ı zir-i kâh. || **ab-ı zülâl**, 1. Berrak su. 2. Billur; cam. 3. Altın renkli şarap. 4. Erimiş kar suyu. || **ab-kâr**, → mad.b. || **ab-kârî**, → mad.b. || **ab-kend**, 1. Su geçidi; dere. 2. Havuz. || **ab-keş**, → mad.b. || **ab-kür**, Pis su yolu veya çukuru. || **ab-nâk**, 1. Sulu. 2. Islak; nemli. || **ab-nâme**, → mad.b. || **ab olmak**, Erimek, su hâline gelmek; tövbeyi bozmak. || **ab-râh**, → mad.b. || **ab-râhe**, → mad.b. || **ab-râne**, Su mühendisi. || **ab-riz**, → âbriz. || **ab-rû**, → mad.b. || **ab-seyr**, Su gibi akan. || **ab-süvâr**, → mad.b. || **ab-süvârân**, → mad.b. || **ab-şâr**, → mad.b. || **ab-şib**, → mad.b. || **ab-şinâs**, → mad. b. || **ab-tâb**, → mad.b. || **ab-tâbe**, → mad.b. || **ab ü âteş**, 1. Dinginlik ve öfke. 2. Ağırbaşlılık ve canlılık. || **ab ü âteş karışmak**, 1. Suyula ateş karışmak. 2. Birbirine düşman olanlar barış ve birlik içinde yaşamak. || **ab ü dâne**, → mad.b. || **ab ü gil**, → ab ü kil. || **ab ü hevâ**, Bir yerin sağlık açısından uygunluğu. || **ab ü kil**, 1. Su ve kil; yeryüzü / yerküre. 2. Fani vücut. || **ab ü hevâ**, → mad.b. || **ab ü reng**, 1. Öz güzelliği. 2. Öz; ruh. 3. Dış güzellik. || **ab ü tâb**, → mad.b. || **ab-vend**, Su kabı; maşrapa; bardak. || **ab-verz**, Suda oynayan; suda yüzen; yüzgeç. || **ab-yâr**, 1. Sulayan; sulayıcı. 2. mec. Bolluk getiren; bereketlendiren. || **ab-yârî**, 1. Sulayıcılık. 2. mec. Yardım. || **ab-yâr-i himmet**, Himmet yardımı. || **ab-zen**, → abzen. || **ab-zih**, 1. Su sızıntısı. 2. Gözyaşı. || **ab-zir-i kâh**, İşini gizli gizli yapmak. || **ab-zürüft**, → mad.b.

ab, [A. /F. آب] is. Ağustos ayı.

'ab, [A. عاب] is. Ayıp; kusur; eksiklik.

aba, [eT. apa > آبا / آبا] is. 1. Abla. 2. Büyük anne.

'abâ', [A. عبا / عبا => آبا / آبا / آبه] is. 1. Yünden dö-

vülerek yapılan kaba ve kalın kumaş; çuha; kepenek; barak; çul; keçe; şayak. 2. Bu kumaştan yapılmış, yakasız uzun ve bol, önu açık, bol derviş hırkası. 3. mec. Yoksulluk sembolü. "Aba da bir kebe de bir giyene / Güzel de bir çirkin de bir sevene." Atasözü. ☞ **aba altında er var**, Giyim kuşan insanın gerçek değeri için bir ölçü olamaz. || **aba altından değnek göstermek**, 1. Üstü kapalı olarak tehdit etmek. 2. Görünürdeki uysallığına uymayan gizli planları bulunmak. || **aba giymek**, Dervişliğe soyunmak. || **aba güreşi**, spor. Keçeden yapılmış yelek giymek suretiyle yapılan bir güreş türü.

abâ', [A. eb > آبا / آباء] is. 1. Babalar. 2. Atalar; erkek atalar. 3. mec. Büyüklük; ileri gelenler. 4. Mürşitler. ☞ **abâ'-i 'ulviye**, Eski felsefe ile yıldız biliminde, toprak, su, hava, ateş gibi yeryüzü güçleri ile insanların talihlerine hükmettiği sanılan yıldızlara verilen ad; pederân-i bülend. || **abâ' vü ecdâd**, Atalar; babalar; dedeler.

a'bâ, [A. عبا] is. 1. Yükler; ağırlıklar. 2. Sorumluluklar. 3. Bir çift sandık veya denk.

'ab'ab, [A. عبا] is. Sözü karnından söyler gibi konuşan adam.

abâb', [A. ebb > آباب] is. 1. Otu çok olan yerler; çayırlar; meralar. 2. Işık; ziya; nur.

abâb', [A. آباب] is. Suyu nefes almaksızın içme.

'ab'âbiyyet, [A. 'ab'âb > عباييت] is. Sözü karnından söylemiş gibi konuşabilme.

'abacı, [A.+T. عبا] is. Aba üreten ya da satan kimse. ☞ **'abacı kebeci**, ya sen neci? Sen de kum oluyorsun; sen bu işe niçin karışıyorsun.

a'bâd, [A. 'abd > آعباد] is. Köleler.

abâd', [A. ebed > آباد] is. Sonsuz gelecek zamanlar.

abâd', [F. آباد] sf. 1. (Yer için) bayındır; imar edilmiş, mâmur; şenlikli. 2. is. Yer, şehir, kent. 3. (Kelime sonlarına getirildiğinde) çokluk, aşırılık, doluluk, bolluk bildirir. "Şerefabat, Sadabat." ☞ **abâd etmek / eylemek**, Mutlu kılmak, neşelendirmek, donatmak, gönendirmek. || **abad olmak**, Mutlu kılınmak, neşelendirilmek.

abâdân, [F. آبادان] sf. 1. (Yer için) mamur; bayındır; imar edilmiş. 2. Zengin. 3. Şen.

abâdânî, [F. آبادانى] is. Bayındırlıklar; mamurluklar; şenlikler.

abâdânlık, [F.+T. آبادانلق] is. Bayındırlık; şenlik; mamur oluş.

abâdî, [F. آبادى] is. Bayındırlık; mamurluk; şenlik.

abâdî, [F. (Devletâbâd şehrine izafeten) آبادى] is. Hindistan'ın Devletabad şehrinde üretilen açık sarı renkli yarı mat, kalın tarihi ipek kâğıt türü.

'abâdile, [A. عبادله] is. Abdullah isimliler. ☞ **'abâdile-i seb'a**, Sahâbeden Abdullah ismini taşıyan yedi tanınmış.

abâft, [F. آبافت] is. Çok sağlam ve sık dokunmuş bir tür kalın kumaş.

'abâ'î, [A. عباى] sf. 1. Abadan üretilmiş. 2. (At çulu için) yünden elde dokunmuş.

abajur, [Fr. abat-jour] is. Lamba siperliği.

abağa, [Moğ. آباقه] is. 1. Amca. 2. Büyük baba.

abâl, [A. آبال] is. Develer.

abalı, [A.+T. عبالى] sf. 1. Aba sahibi, aba giyen. 2. mec. Tasavvufa giren kimse; derviş. 3. Yoksul.

abâm, [F. آباء] is. 1. Kule. 2. Güvercin kulesi. 3. Burçlarla ilgili bir işaret.

abamak, [آبامق] *f.* 1. Yasaklamak; uzaklaştırmak; men etmek. 2. Yapmamak; muhalefet etmek.

ābān, [F. آبان] *is.* 1. İnan takviminde Güneş yılının sekizinci ayına verilen ad. 2. İnan mitolojisinde bu ayda olacaklara hükmeden meleğin adı. ☞ **ābān-gāh**, *Güneş yılının onuncu günü. 2. İnan mitolojisinde bu onuncu güne görevli meleğ.*

abandırmaq, [آبانديرمق] *f.* 1. Birinin abanma işini yapmasını sağlamak. 2. Deveyi yere çökertmek; ihtirmek; diz çöktürmek.

ābānī, [A. آبانی] *is.* 1. Krem rengi pamuklu dokuma üzerine turuncu ipeklen kasnakta işlenmiş kumaş. 2. *sf.* Bu tür kumaştan yapılmış elbise, sarık, bohça, yorgan yüzü ve kundak. “Bašta abanı sarık, tende hilālî gömlek; / Belde lâhur şalı, üstünde o som sırma yelek.” Mehmet Âkif Ersoy

abanlamak, [آبانلامق] *f.* 1. Yürürken adımlarını uzun atmak; geniş adımlarla yürümek; arşınlamak. 2. Bir engelden veya arktan atlayarak geçmek; uzun atlamak.

abanmaq, [آبانمق] *f.* Birinin veya bir şeyin üzerine ağırlığını vererek yaslanmak.

abanos, [Yun. ebenos / A. آبانوس] *is.* → abnūs.

abanoz, [Yun. ebenos / A. آبانوز] *is.* → abnūs.

‘abā-pūş, [A. + F. عباپوش] *sf.* 1. Aba giyen; derviş. 2. Yoksul. 3. Keyif ehli; rînt.

ābār, [A. bi’r > ābār] *is.* Su kuyuları.

ābār², [F. آبار] *is.* Hesap defteri. ☞ **ābār-gir**, *Hesap defterini tutan; muhasebeci; sayman.*

‘abāre, [A. عبار] *is.* Ambar.

abartmaq, [آبارتمق] *f.* 1. Mübalağa etmek; şişirmek. 2. Ölçüyü kaçırmak.

abaşo, [İt. abasso (aşağı) آباشو] *ünl. dnz.* (Yelkenler için) “Aşağı indir!”

abazi, [Fr. abasie آبازی] *is. tıp.* Yürüyememe.

ābāt, [A. ابٹ > آباط] *is.* Koltuk altları.

‘abāyī, [A. ‘abā > عبايی] *is.* Keçi kılından yapılan bir dokuma ve giyecek.

‘abayşarān, [A. عبيشان] *is.* Kekik gibi güzel kokulu bir ot; biberiye; mercanköşk.

‘abaytaran, [A. عبيشان] *is.* → ‘abayşarān.

‘abb, [A. عب] *is.* Işık.

abbak, [A. آبق / آبیق] *sf.* Bembeyaz.

‘abbāre, [A. Sur. عباره] *is.* → ‘abāre.

‘abbās, [A. عباس] *sf.* 1. Sert mizaçlı ve çatık kaşlı. 2. *is.* Aslan.

‘Abbāsī, [‘Abbās (Hz. Muhammed’in amcası) > ‘Abbāsī عباسی] *sf.* 1. Hz. Muhammed’in amcası Abbas’ın soyundan gelen halife ailesi ile ilgili. 2. İslam tarihinde Emevilerin yerini alan halifeler hanedanı. 3. *is.* Bir meciדיye değerindeki eski bir İnan parası.

‘Abbāsiyān, [A. + F. عباسيان] *sf.* Abbasiler.

‘Abbāsiyūn, [A. + F. عباسيون] *sf.* Abbasiler.

āb-bāz, [F. آب باز] *is.* Su cambazı.

āb-bāzī, [F. آب بازی] *sf.* Su cambazlığına ait.

‘abd, [A. عبد] *is.* 1. Allah’a göre insan. 2. Köle; bende. 3. Allah’ın yarattıkları; mahluk. ☞ **‘abd-i ābık**, *Efendisinin kölesi.*|| **‘abd-i aḥḩar**, *En alçak kul; hakir görülen kimse.*|| **‘abd-i aḩim**, *Suçlu kul.*|| **‘abd-i dāl**, *Kasıtsız olarak yolunu kaybeden ve sahibinin evini bulamayan köle.*|| **‘abd-i kımn**, *Köleden doğmuş köle.*|| **‘abd-i maḩcūr**, *Nikāh, alım*

satım, borç, rehin gibi bir takım kişisel tasarrufları yapmaktan yasaklı köle.|| **‘abd-i me’sūr**, *Düşmana esir düşen köle.*|| **‘abd-i me’zūn**, *Mutlak ya da bedel karşılığında azat edilebilmesi için ticaret yapmasına izin verilen köle.*|| **‘abd-i müşterā**, *Para ile satın alınmış köle.*

ābdāl, [A. bedel / bedil > آبدال] *is. tasvf.* 1. Nefsini terbiye etmek üzere dünya işlerinden uzaklaşarak Allah’a ibadet ve zikre yönelmiş kimse; abit; zahit; veli; sofu; derviş. 2. Bir şeye akıl yormaz, kalender yaşayışlı gezgin dervişler; Kalenderiye grubunun serseri dervişleri. 3. Perişan kılıklı kimse. 4. (15. yy.dan sonra) dervişlerin kılığına bürünerek dolaşan akıl hastası; deli; meczup; mecnun; divane; tilbe; ahmak; bön. 5. Temiz yürekli, hile bilmez; safderun. ☞ **abdal donu**, 1. *Derviş kıyafeti. 2. Derviş görünüşü.*

ābdālān, [A. abdāl > آبدالان] *is.* Abdallar.

ābdālca, [A. + T. آبدالجه] *sf.* Aptalca.

ābdālcasına, [A. + T. آبدالجه] *zf.* Aptalcasına.

ābdālımsı, [A. + T. آبدالمصی] *sf.* Aptalımsı.

ābdāllaşdırma, [A. + T. آبدالشدومه] *is.* Aptallaştırma.

ābdāllaşdırmaq, [A. + T. آبدالشدومق] *f.* Aptallaştırmak.

ābdāllaşma, [A. + T. آبداللشمه] *is.* Aptallaşma.

ābdāllaşmaq, [A. + T. آبداللشمق] *f.* Aptallaşmak.

ābdālлік, [A. + T. آبداللیق] *is.* 1. Anlayış kıtlığı; aptal olma durumu; geri zekâlılık; bönlük. 2. Aptal bir kimsenin niteliği.

abdalsı, [A. آبدالسی] *sf.* Aptal gibi; aptala benzer; ahmakça.

āb-dān, [F. آبدان] *is.* 1. Su kabı. 2. Bahçe kovası. 3. *anat.* Sidik torbası; mesane.

āb-dār, [F. آبدار] *sf.* 1. (Meyve için) taze ve sulu. 2. Suyu bol; sulak. 3. (Mücevher için) renkli ve parlak. 4. *mec.* (Söz ve şiir için) güzel nükteli, ince ve zarif anlamlı; manidar. 5. (Kılıç, kama vb. için) keskin, parlak ve zağlı. 6. Sağlam bünyeli. 7. Hoş; zarif; güzel. 8. Su veren kimse; suçu.

ābdārлік, [F. + T. آبدارلیق] *is.* 1. Tazelik; sulu oluş. 2. Parlaklık; güzellik.

ābdendān, [F. آبدندان] *is.* Şaşkın; saf; bön.

āb-dest, [F. آبدست] *is.* 1. El suyu. 2. İslamiyet’te ibadetten önce Kur’an’da emredildiği gibi dirseklere kadar elleri, yüzü ve ayakları yıkamak, başı ve kulakları meshetmekten ibaret olan temizlik. 3. *örtmece.* Dışkı; idrar. ☞ **ābdest almak**, *İbadet öncesinde farz ve sünnetlerine riayet ederek temizlenmek. “Abdest aldılar, namaz kıldılar, tekbir çektiler, helâleştiler.” Ömer Seyfettin.*|| **ābdest bozmaq**, *Küçük veya büyük tuvalet ihtiyacını gidermek.*|| **ābdesti bozulmak**, *Abdestin şartlarından birini kaybetmiş olmak, yeniden abdest alma gereği olmak.*|| **ābdesti gelmek**, *Tuvalet gitme ihtiyacı duyulmak.*|| **ābdest iktizā’ etmek**, *İhtilal olmak; yıkanmayı gerektirecek hâl olmak.*|| **ābdest vèrmek**, 1. *İyice darılmak. 2. Azarlamak; haşlamak; tekdİR etmek.*

ābdestān, [F. آبدستان] *is.* Su ibriği.

ābdest-dān, [F. آبدستان] *is.* Su ibriği.

ābdest-ḩāne, [F. آبدستخانه] *is.* 1. Abdest almak için özel olarak yapılmış yer. 2. Doğal boşaltım ihtiyaçlarının giderildiği yer; ayak yolu; helâ; kenef; memişhane; memşa; tuvalet; yüznumara; WC; 00.

ābdestli, [F. + T. آبدستلی] *sf.* (Kişi için) abdest almış ve abdesti bozulmamış olan.

ābdestlik, [F. + T. آبدستلك] *is.* 1. Abdest almak için özel

olarak yapılmış yer. 2. Eskiden abdest almak için giyilen kolları kolayca sıvanabilen geniş ve hafif elbise.

âbdestsiz, [F.+T. *آبدستسز*] *sf.* 1. (Kişi için) abdesti bolzulmuş olan, ibadet edebilmek için abdest almak zorunda olan. 2. *mec.* Günaha girmiş olan. 3. Korkmaz, çekinmez; senli benli; saygısız.

‘abdî, [A. ‘abd > *عبدى*] *sf.* 1. Köleye ait. 2. Hizmetkâra ait.

‘abd-i ‘âciz, [A. (F.) *عبدعاجز*] *sf.* Âciz kul; (*Alçak gönüllülük ifade etmek üzere söylenir.*)

abdih, [F. *آبدِه*] *sf.* 1. Canlılık, parlaklık veren. 2. Süsleyen. 3. *mecaz.* Lütuf sahibi; nimetlendiren.

‘abdiyyet, [A. ‘abdî > *عبدیت*] *is.* Tanrıya kulluk etme; ibadet etme; kulluk.

‘abdü'l-baṭn, [A. *عبد البطن*] *sf.* Obur.

‘abdülleziz, [A. *عبد العزيز > حب اللذيد*] *is.* 1. Akdeniz çevresi ile Afrika'nın kumluk alanlarında yetişen, eskiden papirüs yapılan çok yıllık bir ot, (*Cyperus esculentus*). 2. Bu bitkinin yenebilen, tatlı ve bol nişastalı küçük yer altı yumruları; yer bademi.

‘abdüsselâm, [A. *عبد السلام > بيروح الصنم*] *is. bot.* Kökü küçük bir adama benzer bitki; adamotu, (*Mandragora officinarum*).

‘abdüsselâṭin, [A. *عبد السلاطين > حب السلاطين*] *is.* Kroton tohumu (yağı müshil olarak kullanılır).

‘abe, [A. *عبا*] *is.* 1. Kıymet; değer. 2. Önem; ehemmiyet. 3. Mal; meta.

‘abece, [A. *عبيجة*] *is.* Ahmak kimse.

‘abede, [A. ‘âbid > *عبدِه*] *is.* 1. İbadet edenler; tapanlar. 2. Baş eğenler. ☞ **‘abede-i esnâm**, *Putta tapanlar.* || **‘abede-i evṣân**, *Putta tapanlar.*

âb-efṣân, [F. *آب افشان*] *sf.* 1. Su saçan. 2. İşeyen. ☞ **‘âbefsân etmek**, *İşemek.*

âbeft, [F. *آبفت*] *is.* Çok sağlam ve sık dokunmuş bir tür kalın kumaş.

âbek, [F. *آبك*] *is.* 1. Sulu şeyler; içi su dolu nesnelere. 2. Cıva. 3. Sivilce; çıban; kabarcık.

a‘bel, [A. *اعبل*] *sf.* 1. (Taş için) çok sert. 2. *is.* Taşlık dağ.

âb-endâm, [F. *آب اندام*] *is.* Güzel ve yakışıklı boy bos; düzgün endam.

aberasyon, [Fr. *aberration* *آبراسيون*] *is. fiz.* Sapma; inhiraf.

‘aberât, [A. ‘abre > *عبرات*] *is.* Gözyaşları.

‘abeş, [A. *عبث*] *sf.* 1. Akla ve sağduyuya aykırı olan; mantık dışı; saçma. “*abeşdir dürr ümidin eylemek baḥr-i taşavvurdan.*” Fitnat Hanım 2. Gereksiz, boş yere; lüzumsuz; malayani. 3. Yersiz; münasebetsiz. 4. Karışık; düzensiz. 5. Gayesiz. ☞ **‘abeşe ircâ**, *mant.* Olmayana erşi metodu. || **‘abeş-gü**, *Boş söz söyleyen; saçma sapan konuşan.* || **‘abeş kaçmak**, *Uygun düşmeyen, yersiz ve gereksiz sözler, davranışlar.* || **‘abesle iştiğâl etmek**, *Gereksiz ve boş şeylerle zaman harcamak.* || **‘abesle uğraşmak**, *Gereksiz ve boş şeylerle zaman harcamak; yel kovmak; yel koğmak.*

‘abese, [A. *اسبع*] *is.* “Yüzünü ekşitti” anlamında Abese Suresinin ilk kelimesi. ☞ **Abese Suresi**, *Kur'an-ı Kerim'in sekseninci suresinin adı; Saliha Suresi; Sefere Suresi.*

‘abeşen, [A. *عبثاً*] *zf.* Boşuna; lüzumsuz yere.

‘abeşiyyat, [A. *عبيثيات*] *is.* 1. Boş ve gereksiz şeyler. 2. Akla ve mantığa aykırı şeyler.

‘abeşiyun, [A. *عبيثون*] *is. fel.* Evrenin ve fizik olayla-

rın başboş, gayesiz ve bir yöneticisiz, kendi kendine meydana geldiğini savunan görüş.

âb-gâh, [F. *آبگاه*] *is.* 1. Su biriken yer; havuz. 2. *anat.* Karnın üst bölümü, kaburgaların hemen alt kısmı; boş böğür.

âb-gîn, [F. *آبگين*] *is.* 1. Billur; kristal. 2. Ayna. 3. Şişe; sürahi. 4. Kadeh; cam bardak. 5. Gözyaşı. 6. Elmas. 7. Sevgilinin kalbi. 8. Kılıç; kama; bıçak. 9. *mecaz.* Şarap

âb-gîne, [F. *آبگينه*] *is.* → abgin.

âb-gîr, [F. *آبگیر*] *is.* 1. Su biriken yer; havuz. 2. Dokumacı fırçası.

âb-gün, [F. *آبگون*] *sf.* 1. Su rengi; suya benzer. “*âb-gündür günbed-i devvâr rengi bilmezem / yâ muhîṭ olmuş gözümünden künbéd-i devvâre şû*” *Fuzûlî* 2. Mavi; gök mavisî. 3. (Kılıç vb. için) parlak. 4. *is.* Nişasta. ☞ **âb-gün ka-fes**, *Gökyüzü; sema.*

âb-hâne, [F. *آبخانه*] *is.* 1. Ayakyolu; tuvalet; abdesthane; helâ. 2. Lağım çukuru.

‘abher, [A. *عبره*] *is. bot.* Nergis. ☞ **‘abher-i aşfer**, *Sarı nergis.*

‘abherî, [A. *عبره‌رى*] *sf.* Nergis kokulu.

‘abherin, [A. ‘abher > *عبرين*] *sf.* Nergise benzer; nergis renginde olan.

âb-hîz, [F. *آبخيز*] *is.* 1. Dalgâ. 2. Fıskiye.

âb-h‘ör, [F. *آبخوار*] *is.* Nasip; kısmet.

âb-hörd, [F. *آبخورد*] *is.* 1. Sulak yer. 2. İçme suyu bulunan yer. 3. Su içen kimse. 4. Su içecek kap. 5. *mec.* Kismet.

âb-hörde, [F. *آبخورده*] *sf.* Su içmiş; su içen.

âb-hün, [F. *آبخون*] *is.* 1. Ada. 2. Sel suyunun oyduğu yer; çukur. 3. Orman içindeki bataklık. 4. Çeşme; su yolu.

âb-hürd, [F. *آبخورد*] *is.* → âb-hörd.

âb-hürde, [F. *آبخارده*] *sf.* → âb-hörde.

âb-hüst, [F. *آبخوست*] *is.* 1. Ada. 2. Sel suyunun oyduğu yer; çukur. 3. Orman içindeki bataklık. 4. Çeşme; su yolu.

abıca, [A. *آبجه*] *is.* Amca.

âb-ı hayât, [F.+A. *آب حیات*] *is.* 1. Hayat suyu; dirilik suyu; bengi su; mengü suyu. “*döstü ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât / haşmı şü içse döner elbette zehr-i mâre şû*” *Fuzûlî* 2. İçenleri ölümsüzlüğe kavuşturacağı söylenen efsanevi su; bengi su. “*işidirdik ki içen âb-ı hayâtı ölmez / biz karañguda ger emsek lebini ölmezdi.*” *Mesihî* 3. *tasvf. mec.* Sonsuz hayat kazandıran ilahî aşk; ilm-i ledün. 4. *sf. mec.* (Söz için) ince; güzel; hoş. 5. *tasvf.* Hakiki aşk; ilahi aşk; ilm-i ledün; marifetullah. 6. *sf. mec.* (İçecek için) ferahlık verici; dinlendirici özelliği olan; serinletici, canlandırıcı ve tatlı. ☞ **âb-ı hayât çeşmesi**, *Ölümsüzlük suyu akan çeşme.* || **âb-ı hayât-ı la‘l**, 1. *Dudağın diriltlen suyu.* 2. *Dudağın cana can katan niteliği.* || **âb-ı hayât-ı tesliyet**, *Avuntunun canlandırıcılığı.*

âbık, [A. *آبى*] *is.* 1. Bir sebep olmaksızın efendisinin yanından kaçan köle. 2. *kim.* Cıva.

âb-ı rü, [F. *آب رو*] *is.* 1. Yüzsuyu. 2. Utanma; hicap. 3. Haysiyet; namus.

âbî, [F. *آبى*] *sf.* 1. Sulu; sulandırılmış. 2. Suda yaşayan. 3. Akıcı. 4. Açık mavi. 5. *is.* Ayva.

âbî, [A. *آبى > آبى*] *sf.* 1. Çekinen; sakınan. 2. Tiksinen; tiksiniçi. 3. Nazlanan.

‘abî, [A. *عبى*] *is.* Kurban payı.

âbid, [A. *آبد*] *is.* Yanılmıç; mesel.

âbid, [F. آبد] is. Kuvâlcım.

‘**âbid**, [A. ‘abd > عبيد] is. Kullar; köleler.

‘**âbid**, [A. ‘ibâdet > عابد] sf. 1. İbadet eden; bir varlığa tapan; ona kul olan; kulluk eden; tapınan. 2. isl. Allah’ın emirlerini yerine getiren; Allah’a kulluk eden; Allah’a tapan. 3. Kendini tamamen ibadete veren. 4. Nafile ibadetleri ziyadesiyle yapan.

‘**âbidân**, [A. ‘âbid > عبدان] is. İbadet edenler; abitler.

‘**âbidâne**, [A.+F. عابدانه] zf. 1. İbadet edenlere yakışır biçimde. 2. Kul olarak. ☞ ‘**âbidâne yaşamak**, *Dünyadan elini eteğini çekerek kendini yalnız ibadete vermek.*

âbidât, [A. âbide > آبدات (doğrusu) اوابد] is. Abideler; anıtlar. ☞ ‘**âbidât-ı atîka**, *Eski anıtlar.*

‘**âbidât**, [A. ‘âbide > عابدات] is. İbadet eden kadınlar; inanmış kadınlar.

a’bide, [A. ‘abd > اعبد] is. Köleler.

‘**âbide**, [A. ‘âbid > عابده] is. İbadet eden kadın; dindar kadın.

âbide, [A. ebed > آبد] is. 1. Bir olayı veya tanınmış örnek bir kişiyi gelecek nesillere tanıtmak, hatırlatmak için yapılmış eser; anıt. “*Orhun abideleri bin üç yüz yıl öncesinden biz gençlere haykırmaktadır.*” 2. Bir özelliğin aşırılığı dolayısıyla örneklik edecek kimse veya nesne. “*Doğruluk abidesi, küfür abidesi.*” 3. Herhangi bir değeri dolayısıyla gelecek çağlara kalacak eser. 4. *mec.* Büyüklüğü ve değeri mukayese kabul edilmeyen şey.

âbidevî, [A. آبدوی] sf. 1. Abide gibi, abideyi andırarak şekilde; abidemsî. 2. *mecaz.* Çok büyük ve gösterişli.

‘**âbidîn**, [A. ‘âbid > عابدین] is. İbadet edenler; tapınanlar.

âbil, [A. آبل] sf. 1. (Kişi için) sürüye iyi bakan adam. 2. (Hayvan için) çayırda otladığı için suya muhtaç olmayan.

âbile, [F. آبله] is. 1. Su kabarcığı. 2. Küçük çıban; siville. ☞ **âbile-i pistân**, *Meme ucu.* || **âbile-i rûh-i felek**, *gök b. Yıldızlar.* || **âbile-i rûz**, *Güneş.*

‘**âbir**, [A. عابر] sf. Bir yerden geçen; geçici; ‘ubur eden; mürur eden.

‘**âbir**, [A. عبير] is. 1. Eskiden safran, amber ve misk karışımından elde edilen bir tür güzel koku. 2. *tıp.* Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunc ve iğde çekirdekleri, nareç gibi güzel kokulu bazı otlarla bir miktar döğülmüş miskten meydana gelmiş bir ilaç bileşimi. ☞ ‘**âbir-i nebâti**, *Bitkisel amber.* || ‘**âbir-feşân**, *Koku saçan; kokulu.* || ‘**âbir-şemim**, *Hoş kokulu.* || ‘**a-bir-te’sîr**, *Güzel kokulu.*

‘**âbire**, [A. عابره] sf. → ‘âbir.

‘**âbirîn**, [A. عابرين] is. Geçenler; geçip gidenler.

‘**âbirün**, [A. عابرون] is. → ‘âbirîn.

‘**âbiş**, [A. عابت] sf. Alaycı; saygısız.

‘**âbis**, [A. عابس] sf. Asık suratlı; yüzü ekşi.

âbist, [F. آيست] sf. Gebe.

âbistân, [F. آيستان] sf. 1. Gizli. 2. Gebe.

âbisten, [F. آيستن] sf. 1. Gebe; yüklü. 2. *mecaz.* İhtiva eden; bulunduran; saklayan; içeren. 3. Gizli. 4. is. Gizleme. 5. Döl yatağı; rahim. 4. Dişilik organı. ☞ **âbisten-gâh**, 1. Gebelik yeri; rahim. 2. Dünya; âlem. 3. *Mahrem*; gizli; girilemez. 4. Odasında yatan veya yatar vaziyette olan. 5. Gizlenme, saklanma yeri; âbişten-gâh. || **âbisten-i feryâd-h’ân**, 1. *Inleyen hamile kadın.* 2. *İçli çalınan arp veya ud.*

âbistenî, [F. آيستنی] is. Gebelik.

âbiş-hör, [F. آبشخور] is. 1. Hayvan sulama yeri. 2. İçecek kabı. 3. Günlük yiyecek. 4. Dinlenmek için kısa süre duraklama.

âbişten-gâh, [F. آبشنگاه] is. 1. Gizli yer; gizlenecek yer. 2. Aptesane.

âbişt-gâh, [F. آبشنگاه] is. → âbişten-gâh.

âbişt-geh, [F. آبشنگه] is. → âbişt-gâh.

âbit, [A. ‘ibâdet > عابد] is. → ‘âbid

‘**âbiy**, [A. عبي] is. Kismet; nasip.

‘**âbiye**, [A. عابيه] sf. (Kız veya kadın için) güzel; zarif.

âbiye, [A. آبيه] sf. (Kadın veya kız için) yüzünü utançla örten.

âb-kâme, [F. آبکامه] is. Bir tür turşu veya salata; piyaz.

âb-kâr, [F. آبکار] is. 1. Sucu; saka. 2. Kadeh sunucu; saki. 3. Şarap tüccarı. 4. Şarabı çok içen; ayyaş.

âb-kârî, [F. آبکاری] is. 1. Sakalık; suculuk. 2. Sakilik; sunuculuk.

‘**âbkârî**, [A. ‘abkâr (Yemen’de bir kent) > عبقاری] sf. 1. (Kumaş için) ince ve çok güzel. 2. Hiçbir kusuru olmayan; kâmil. 3. İnsana has davranışları olmayan yüce yaratılışlı. 4. Çok güzel. 5. is. Bir topluluğun seçkin kişisi.

âb-keş, [F. آبکش] is. 1. Tekkelerde su çekenlere verilen ad. 2. Kevgir. 3. Sucu; saka. 4. Kadeh sunan; saki. 5. Şarap alışkanlığı olan; ayyaş.

âbla, [A. آبله] is. 1. Yaşça büyük kız kardeş. 2. Baş kalfa kadın (cariyeler arasında). 3. Hanım; hanımefendi. 4. *argo.* Lezbiyen; sevicî.

âblacı, [A. آبلاجی] sf. 1. Ablasına çok düşkün olan. 2. Sevicî kadın.

âblağ, [A. ابلق (alaca) => آبلاق] is. Kuş kanadının tüyü; yelek. ☞ **âblağ cığa**, *Kuşun kanadındaki sert ve uzun telek.* || **âblağ sorguç**, *Kuş tüyü sorguç.*

âblağ, [A. ابلق => آبلاق] sf. 1. İki renkli; beyaz ve siyahlı. 2. (Yüz için) geniş, yuvarlak ve dolgun. 3. (Kişi için) böyle bir yüze sahip olan. 4. *mec.* (Yüz için) kaba, kocaman ve ahmak görünüşlü.

âbli, [İt. aple > A. ħabl => آبلی] dnz. is. Yelkenli gemilerde serenleri rüzgârın yönüne göre ayarlamaya yarayan düzenek.

âbluka, [İt. ablóca / blocco آبلوقه] is. 1. Bir ülkeyi, bir şehri veya bir limanı dışarıyla ilişkisini kesecek şekilde kuşatma. 2. Bir limana giriş ve çıkışları kontrol altında tutma.

âb-nâme, [F. آبنامه] is. *ed.* Suyu, suyun güzelliğine ilişkin yazılmış olan kaside.

âbnüs, [F. آبنوس] is. *bot.* Abanoz. ☞ **âbnüs ok**, 1. Abanoz ağacından yapılmış ok. 2. *mec.* Kirpik.

âbnüsi, [F. آبنوسی] sf. 1. Abanoz gibi sert ve siyah. 2. is. Abanozdan yapılmış eşya.

âbnüsiyye, [F. آبنوسيه] is. *bot.* Abanozgiller, *ébénacées.*

âbone, [Fr. abonné آبوننه] is. 1. Gazete ve dergi gibi belirli aralıklarla çıkan yayınları çıkıtkça edinmek üzere önceden para veren kişi; sürdürümcü. “*Aylık dergilerin abonesi, günlük yayınlarınkinden çoktur.*” 2. Belli şartlarla kabul edilen hizmet müşterisi; sürdürümcü. “*Telefon, su, havagazi, doğal gaz aboneleri.*” 3. Alışkanlık edinme; dadanma. “*Adam sanki kahvenin abonesi.*” ☞ **âbone étmek**, *Birinin âbone olmasını sağlamak, âbone kaydetmek.* || **âbone olmak**, *Abone sözleşmesi ile bağlanmak.* || **âbone**

ücreti, *Abone olunan yayın ve hizmet için ödenen para.*|| **abone yapmak**, *Abonman şartları içinde birinin aboneliğini kabul etmek.*|| **aboneyi kesmek**, *Tek taraflı olarak abone sözleşmesini sona erdirmek.*|| **aboneyi yenilemek**, *Abonelik ile ilgili sözleşmeyi belirli bir süre daha uzatmak.*

abonelik, [F. أبونيه] *is.* 1. Abone olma hâli; sürdürümlülük. 2. Bir ürünü veya hizmeti belirli süre içinde sabit fiyat garantisi ile düzenli olarak sunmak amacıyla yapılan sözleşme; sürdürüm. 4. Aboneliği belgeleyen kâğıt. 5. *sf.* Belirli sayıda abonenin yararına ayrılmış bulunan. “Beş bin abonelik telefon santrali.”

aborda, [İt. abbordo] *is.* *dnz.* Bir geminin iskeleye veya başka bir gemiye yanını vererek bordasından yaşaması.

abortif, [Fr. abortif] *sf.* *tıp.* Düşük yaptıran / yaptırıcı.

abortus, [Lat. abortus] *is.* *tıp.* Kürtaj.

abosa, [İt. abozza] *ünl. dnz.* Bırak; durdur! **abosa étmek**, *dnz.* 1. İş bırakmak. 2. Stop etmek; durmak.

abr, [Ar. عبر] *is.* 1. Karşı kıyıya geçme. 2. Rüya yorumlama. 3. Düşünmek. 4. İncelemek. 5. Gözyaşı dökmek / akıtmak. 6. Kederlenmek; üzülme.

âb-râh, [F. آبراه] *is.* Suyolu; su kanalı.

âb-râhe, [F. آبراهه] *is.* → âb-râh.

abrağ, [F. أبراق] *is.* Gökkuşuğu, eleğimsağma.

abramak, [F.+T. أبرامق] *f.* Yaşarmak; yaşlık oluşmak.

abramak, [F.+T. أبرامق] *f.* Korumak; muhafaza etmek; kollamak.

‘abrân, [Ar. عبران] *sf.* 1. Ağlayan. 2. Ağlamaklı. 3. Yash.

abraş, [A. أبرص] *sf.* Ala tenli; abraş.

âbraş, [A. أبراش] *sf.* 1. Alaca renkli. 2. (At için) vücudunda alaca benekleri bulunan. 3. Saçında, yüzünde veya gözlerinde beklenen rengin dışında beyazlık veya çok açık sarı benekler bulunan. 4. Tekstilde boyama sırasında kumaşa enlemesine şeritler hâlinde kalan boyanmamış kısım veya değişik renkler. 5. İpek kumaşlarda çözgü ipliğinin kalitesizliğinden dolayı meydana gelen renk değişiklikleri. 6. Ala tenli; vücudunda sam lekesi bulunan; 2. *is.* Tende meydana gelen alaca hastalığı; baras hastalığı.

abraz, [F. أبراز] *sf.* (Kadın ve dişi hayvan için) kısır.

‘abre, [A. عبره] *is.* Gözyaşı.

âb-resîde, [F. آب رسیده] *sf.* Akan, akarak bir yere ulaşan su (durgun su karşısı).

‘abret, [A. عبرة] *is.* Gözyaşı.

abriğ, [F. أبرق] *sf.* Birbirinin üstüne eğilmiş veya üst üste yığılmış.

abrıl, [Yun. abrilios] *is.* Nisan.

abrılmak, [F. أبرلمق] *f.* Bir şeyin üzerine kapanırcasına eğilmek; yaslanmak; abanmak.

abrile, [İt. imbroglia] *ünl. dnz.* “Yelkeni sarmala!” komutu.

âb-rîz, [F. آبریز] *sf.* 1. Su döken. 2. *is.* İbrik; kova; testi. 3. Lavabo. 4. Abdesthane; ayakyolu. 5. Pisuvar. 6. Lazımlık. 7. Lağım; septik çukuru / kanalı.

abrizci, [F.+T. آبریزچی] *is.* Mevlevî tekkelerinde, abdesthane temizlemekle görevli derviş.

âb-rû, [F. آبرو] *sf.* 1. En başta yer alan; en önemli; özel; ekstra; seçkin. 2. *is.* Şeref; haysiyet; onur; namus. 3. Yüz aklığı; yüzsuyu. **âbrû dökmek**, *Çıkar sağlamak için onursuzca yalvarmak.*

âb-rûd, [F. آبرود] *is.* 1. Sümbül. 2. Nilüfer.

âb-rûy, [Far. آبروی] *sf.* → âb-rû.

‘abs, [A. عبس] *is.* Bir huzursuzluk sebebiyle yüz ekşitme; somurtma; çehreyi çatma.

abşa, [Kıpç. آبخه] *is.* Tabut.

âbsâl, [F. آبسال] *is.* 1. Bahçe. 2. Koru; park.

âbsâlân, [F. آبسالان] *is.* 1. Bahçe. 2. Koru; park.

abse, [Fr. abcés] *is.* Apse

âb-seyr, [F.+A. آب سير] *is.* Kolay ve düzgün akışı / tempolu.

absid, [Fr. abside] *is.* Apsis.

absorbe, [Fr. absorber] *is.* Emmen, yok etme; soğurma.

absorpsiyon, [Fr. absorption] *is.* 1. İçme; emme. 2. Soğurma; imtisas; mass.

abstre, [Fr. abstrait] *sf.* Soyut; mücerred.

âb-süvâr, [F. آبسوار] *sf.* 1. Su üstünde yüzen. 2. *is.* Su yüzeyindeki kabarcık.

âb-süvârân, [F. آبسواران] *is.* Su veya şarap üzerindeki köpükler.

abşak, [F. آبشقی] *sf.* (Kişi için) bacakları ayrı, ayakları birbirine yakın olan.

âbşâr, [F. آبشار] *is.* Çağlayan; şelale.

âb-şîb, [F. آبشيب] *is.* Dere gibi aşağılara doğru akan su; akarsu.

âb-şînâs, [F. آبشناس] *sf.* 1. Sudan anlayan. 2. *is.* Suyolu yapan kimse. 3. Gemi kılavuzu. 4. Yol yöntem bilen.

âb-tâb, [F. آبتاب] *is.* 1. Güzellik; parlaklık. 2. Güneş. 3. Şarap. 4. Sarhoş.

âb-tâbe, [F. آبتابه] *is.* 1. Su kovası; bahçıvan ibriği. 3. Güneş biçiminde yapılan mücevher.

‘abı, [A. عبط] *is.* 1. Yalan. 2. Kuşku veren davranış.

âbü, [F. آبو] *is.* Nilüfer.

abü, [F. آبو] *ünl.* 1. Şaşkınlık, korku ve hayret anlatır; aboo; abov; abuu; abuy.

âb u dâne, [F. آب و دانه] *is.* 1. Su ve buğday. 2. Ekmek ve su gibi bir insanın zaruri ihtiyaçları; azık; rızık. 3. Kismet. 4. *tasvf.* Bir lokma bir hırka.

âb u havâ, [F. آب و هوا] *is.* 1. Bir yerin su ve hava bakımından özellikleri. “Altında mı üstünde midir cennet-i âlâ? / Elhak bu ne hâlet, bu ne hoş âb u hevâdır.” Nedom 2. İklim. 3. *mev.* Bir yerin insanı etkisi altına alan durumu. “Hoş geldi bana meygedenin âb u havâsı, / Billâh güzel yerde yapılmış yıkılası.” Bâki

abuğ, [F. آبوغ] *is.* 1. Avurdu şişirip parmakla vurarak çıkarılan ses. 2. *sf.* Anlaşılmayan. **abuğ şabuğ**, 1. (Düşünce, iş ve söz için) arasında mantiki bağ kurulamayan; anlamsız; saçma sapan. 2. (Hareket, davranış için) yersiz, ölçsüz, düzensiz.

abur, [F. آبور] *is.* Karalâhana, mısır unu ve fasulye ile yapılan bir yemek. **abur cubur**, 1. Şu bu; öteberi; ufak tefek şeyler. 2. Besin değeri, tadı ve lezzet sırası birbirine uymayan yiyecek çeşidi. 3. *mev.* Yersiz, asılsız söz. 4. Sıradan, basit, kültürsüz (kişiler).

‘abüs, [A. ‘ubüset > عبوس] *sf.* 1. (Kişi için) asık suratlı; somurtkan. 2. (Yüz için) asık, dargın. 3. *mev.* *is.* Sert, kızgın, çatık yüz. 4. *mev.* (Zaman için) felaketin meydana geldiği. “Abus yıllar.” **‘abüsü’l-vech**, *Somurtkan yüzü kimse.*

âbuzanbağ, [F. آب زنبق] *sf.* → âb-ı zanbağ.

âb ü tâb, [F. آب و تاب] is. 1. Tazelik; canlılık. 2. Parlaklık; ihtişam; gösteriş. 3. *mev.* Güzellik; letafet. 4. Yol; usul. 5. Ağustos.

'abv, [A. 'abv عبو] is. 1. Yüz güzelliği. 2. Düzgün oluş; nizamlılık.

âb-verz, [Far. آب و رز] *sf.* Yüzücü.

âbyârî, [F. ابیاری] is. 1. Sulayıcılık; sulama. 2. *mev.* Yardım. ☞ **âbyârî-i himmet**, *Gayretin yardımı.*

âbzen, [F. آبزن] is. 1. Küçük havuz. 2. Banyo. 3. → **âb-i zen**.

âbzih, [F. آبزه] is. Su sızıntısı.

âbzürüft, [F. آبذرفت] *sf.* (Kavun, karpuz vb. için) bozulmuş,

ac, [A. ج] *sf.* → **aç**. ☞ **ac dirilmek**, *Aç yaşamak.* || **ac itmek**, *Aç bırakmak.* || **ac tutmak**, *Aç bırakmak.*

âc, [F. آج] is. bot. Ilgın (*tamarix*).

'ac, [A. عاچ] is. 1. Fildişi. 2. Bağa. 3. *mevaz.* Güzel diş. ☞ **'acü's-sin**, *anat. Dişin ana maddesi; dentin.*

'acc, [A. ععج] is. 1. Bağırma; nara. 2. Gürültü çıkarma. 3. Deveyi döme.

'âcc, [A. عاچ] is. Kalabalık.

'acab, [A. ععجب] *zf.* → 'aceb.

a'cab, [A. اعجب] *sf.* Daha da şaşkınlık uyandıran; çok acayıp; pek acayıp. ☞ **a'cab görmek**, *Şaşmak; hayrete düşmek.*

'acabâ, [A. 'acib > 'acabâ ععجا] *zf.* 1. Şaşırma ve tereddüt ifade eden soru edatı; bakalım; ister misin; sakın; yoksa. "Acabâ meyl-i te'âli ne demek onlarca?" M. Âkif 2. Ola mı? 3. is. Şüphe.

'acablamak, [A.+T. ععجلاقم] *f.* Hayret etmek; şaşmak.

'acâc, [A. ععجاج] is. 1. Uçuşan toz. 2. Bulut. 3. Yükselen duman. 4. *mevaz.* Aptal; budala.

'acâfet, [A. ععجافت] is. Zayıflık; çelimsizlik.

'acâ'ib, [A. 'aceb > 'acâ'ib ععجاب] *sf.* Çok şaşırtıcı; çok tuhaf; çok acayıp; anlaşılmaz. ☞ **'acâ'ib-i seb'a-i âlem**, *Dünyanın yedi harikası.*

'aca'ibât, [A. ععجابات] is. 1. Acayip şeyler. 2. Olağanüstü yaratıkları inceleyen bilim. 3. Olağanüstü yaratıklar. ☞ **'aca'ibât tuzu**, *Sodyum sülfat.*

'acâ'ibî, [A. ععجابی] is. Kısa ceket.

'acâ'iz, [A. 'açüze ععجائز] is. Kocakarlar.

âcâk, [F. آجك] is. Toprak.

âcâl, [A. ecel > 'âcâl آجال] is. 1. Vadeler. 2. Eceller; doğal ömürlerin sonları.

acâle, [A. icâle / اجاله] is. Dolaştırma; gezdirme; dolandırma; cevelan ettirme.

'acâlet, [A. 'acele > 'icâlet / ععجاله] is. 1. Acele ile yapılan iş. 2. El kitabı.

'acâleten, [A. 'acele > 'icâleten / ععجاله] *zf.* Acele olarak; çabucak; çarçabuk.

A'câm, [A. a'cem > اعجام] is. 1. Araplara göre Arap olmayan halklar. 2. Âcemler; İranlılar; Persler.

âcâm, [A. ecme > آجام] is. Meşelikler; ağaçlıklar; kamışlıklar.

âcân, [F. آجان] is. Polis.

acar, [A. آچار] *sf.* 1. Becerikli, tuttuğunu koparan, hamarat, iş bilir. 2. Cesur; kabadayı; atılğan; yiğit; taşkın; atak; gözü pek; cesur. 3. Çevik; tez canlı.

âcâr, [A. ecr > آچار] is. 1. Kıralar. 2. Ödüller; mükâfatar.

'acâyib, [A. ععجاب] *sf.* (Arapça *aceb* kelimesinin çoğulu olmasına rağmen Türkçede tekil olarak kullanılır.) → 'acâ'ib

'acâyibât, [A. ععجابيات] is. Değişik ve garip yaratılmış varlıklar; ucubeler.

a'câz, [A. 'acz > اعجاز] is. Âcizler.

'acb, [A. 'acb ععجب] is. 1. anat. Kuyruk sokumu. 2. Kuyruk sokumundaki küçük kemik (yaratılışın başlangıcı sayılır). ☞ **'acbü'z-zeneb**, *anat. Kuyruk sokumu kemiği.*

'accâc, [A. ععجاج] *sf.* 1. Gürültülü; fırtınalı. 2. (At için) soylu; has kan.

'âce, [A. 'âce ععجه] is. Bir tek fil dişi.

a'ceb, [A. ععجب] *sf.* Daha garip; pek şaşırtıcı; çok garip; pek tuhaf. ☞ **a'cebü'l-'acâ'ib**, *Çok şaşırtıcı ve gülünç olan.*

'aceb, [A. ععجب] is. 1. Şaşılacak şey; gariplik; şaşma; taaccüb; hayret. "zevk-i tiğünğdan 'aceb yok olsa gönğlüm çäk çäk / kim müür ilen bırağur rahneler diväre sü" Fuzûlî 2. Alışılmışın dışında görülerek tereddüt gösterme hâli. ☞ **'aceb degül**, *Garip değil; şaşılmaz; şaşılır mı?* || **'acebe kalmak**, *Hayrette kalmak; şaşakalmak; şaşırmaq.* || **'aceb hallu kimesne**, *Acayip davranışlı kişi.* || **'aceb hayf itmek / étmek / eylemek**, *Çok yazıklanmak.*

'acebâ, [A. 'aceb > ععجا] *e.* → 'acabâ.

'aceblemek, [A.+T. ععجله مك] *f.* Hayret etmek; şaşırmaq; şaşakalmak.

a'cef, [A. ععجف] *sf.* Zayıf; ince.

a'cel, [A. اعجل] *sf.* 1. Çok acele eden; pek aceleci. 2. *zf.* Daha çabuk; en çabuk.

'acel'acâ'ib, [A. ععجب الععجاب => ععجل ععجاب] *zf.* Çok acayıp.

'acele, [A. 'acl > ععجله] is. 1. Bir şeyi yapmak veya bitirmek için çabuklanma; çabukluk; sabırsızlıkla hareket etme; ivme; ivedi; tez; hemen. 2. İşlem görmede ve cevaplandırmada önceliği olan resmi yazı ve yazışma türü. 3. *sf.* Çabuk yapılması gereken. 4. Acelesi olan. 5. *zf.* Çabuk olarak.

'aceleci, [A.+T. ععجله جی] is. Acele eden; ivedici.

'acelecilik, [A.+T. ععجله جيلک] is. Aceleci olma; ivedicilik.

'aceleten, [A. ععجله] *zf.* Acele olarak; ivedilikle.

A'cem, [A. اعجم] is. 1. Arap halkından olmayan kimse. 2. İyi Arapça konuşamayan; A'cemî. 3. İranlı; Tat. 4. Yabancı; tat.

'Acem, [A. اعجم] is. 1. Arapların, Arap ırkı dışında olanlara verdikleri isim. 2. Arapça konuşmayan kimse; dili Arapça olmayan adam. 3. Fars ırkından olan İran yerlisi. 4. İran ülkesi; İran toprakları. 5. Azerbaycan'daki Şii Türkler. 6. müz. Musikide bir makam ismi. ☞ **'A'cem ağızı**, *Doğu Anadolu'da İran Azerilerinin söyleyişini taklit ederek türkî söyleme edası.* || **'Acem aslanı**, *Sahte kahraman (Eski İran bayrağı üzerindeki aslan resminden dolayı).* || **'Acem bahçesi**, *Etrafı yüksek duvarlarla çevrili, içerisinde çeşit çeşit güller bulunan havuzlu ve fiskiyeli İran bahçeleri.* || **'Acem çadırı**, *Osmanlı sultanlarının atlı gezilere çıktıklarında kullandıkları çadır.* || **'Acem çapkını**, *Eskiden şehirlerin etrafında gezinti yapmak için kiralanın at.* || **'Acem gömleği**, *İş gömleği.* || **'Acem halısı**, *İran'da dokunan ipek halı.* || **'Acem işi**, *Renkli ipekle işlenmiş ve üzeri altın, gümüş pul veya boncuklarla süslenmiş döşemelik kumaşlar.* || **'Acem kaması**, *İnce keskin kama.* || **'Acem kılıcı**, *İki yanı da keskin kılıç.* || **'Acem kılıcı gibi**, *Kimden yana olduğu belli olmayan, ikili oynayan veya tuttuğu ta-*

rafa düşmanlık edebilen. || 'Acem **koşması**, Anadolu'daki saz şairlerinin düz veya cinaslı olarak söylediği ve Azerilere has bir makamla söylenen koşma türü. Ölçü olarak aruzun fâilâtün, fâilâtün kalıbı kullanılır. || 'Acem **kösteği**, Eski yazma kitaplar ciltlendikten sonra kitabın arkasına yapıştırılmış ince deri. || 'Acem **lâlesi**, bot. İri sarı veya turuncu renkte çiçekleri bulunan bir süs bitkisi; ateş topu. || 'Acem **makâmı**, 'Acem perdesinden başlayarak çargâh perdesi üzerindeki çargâh dörtlüsünün ısrarla kullanıldığı klasik Türk müziği makamı. || 'Acem **mânisi**, Biçim ve ezgi bakımından Azerbaycan'a özgü olup Doğu Anadolu'da da söylenen bir cinaslı mani türü. || 'Acem **mübâlağası**, Abartma aşırılığı; palavra. || 'Acem **ocağı**, Maltız; ızgaralı demir ocak. || 'Acem **perdesi**, Türk müziğinde tiz sekizlikteki fa. || 'Acem **şeytânı**, Zayıf, esmer adam. || 'Acem **şikestesi**, Hazin ve dokumaklı bir türkü ezgisi. || 'Acem **tıraşı**, Başın iki tarafı ile tepesindeki saçları kesip sadece arkasında bırakmak suretiyle yapılan tıraş şekli.

'Acem-**âne**, [A.+F. عجمانه] *zf.* 1. Acemlere yakışır biçimde; İran tarzında. 2. *mec.* Ölçüsüz derecede abartılı; çok mübalağalı.

'acem **'aşîrân**, [A.+F. عجم اشيران] *is. müz.* Klasik Türk müziğinde bir makamın ve perdenin ortak adıdır. ☞ 'acem **'aşîrân makâmı**, Acem makamuna, acemaşîran perdesi üzerindeki çargâh beşlisinin eklenmesiyle elde edilmiştir. || 'acem **'aşîrân perdesi**, Orta sekizlikteki fa.

'acembüselik, [A.+F. عجم بوسه لك] *is. müz.* Acem makamının buselik dörtlüsü veya beşlisi ile sona eren birleşik bir Türk müziği makamı.

'Acemce, [A.+T. عجمجه] *is.* Acem dili; Farsça.

'acem **'ırâk**, [A. عجم عراق] *is. müz.* Bir makam adı.

A'**cemî**, [A. اعجمى] *sf.* 1. Yabancıya ait. 2. Araplara göre Araplar dışındaki haktan olan. 3. Araplara göre Arapçadaki yabancı kelimeler. 4. Arapçadan başka dille olan. 5. Arapçayı düzgün kullanamayan. 6. Cahilliği vb. nedenlerle doğru ve düzgün konuşamayan. 7. Dilsiz; tat; ahrâz. 8. İranlı; Farslı; Fürsî.

'acemî, [A. عجمى] *sf.* 1. Bir işte henüz ustalaşmamış, işin gereği olan ustalığı ve beceriyi kazanamamış; deneyimsiz; beceriksiz; toy. 2. Yeni; mübtedî. 3. Saraya yeni alınmış, İslâm örf ve adetlerini, okuma ve yazmayı, saraydaki görevinin ne olduğunu henüz öğrenememiş carîye. 4. *genşl.* Yabancı. ☞ 'acemî **ağası**, Osmanlı sarayında harem hizmetlerinden sorumlu zenci hadim ağalardan bir bölümü. || 'acemî **ocağı**, İmparatorluk devri devlet teşkilatında kapıkulu ocaklarına alınacak erleri yetiştiren askerî kurum. || 'acemî **oğlanı**, Osmanlı devlet teşkilatında esirlerden veya devşirmelerden Yeniçeri ocağına alınmak üzere eğitilmek ve yetiştirilmek için acemî ocağına gönderilen gençler; torba oğlanı; şadı.

'acemîce, [A.+T. عجميجه] *zf.* Acemî bir biçimde; acemiye yakışır tarzda.

'acemîlik, [A.+T. عجميلك] *is.* 1. Deneyimi ve ustalığı bulunmamak; tecrübesizlik; deneyimsizlik; toyluk. 2. Beceriksizlik. 3. Ürkeklik, çekingenlik. 4. Yabancılık. 5. Osmanlı sarayına alınan cariyelerin ilk hizmet dönemi. 6. Osmanlı sarayında iç oğlanlarına ilk alındıkları zaman verilen para. 7. Silahtarlık, çuhadarlık ve bostancılık kethüdâliklerine atanana ilk ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla verilen para. ☞ 'acemîlik **étmek / eylemek**, Yeteri kadar bilgi ve beceriye sahip olduğu hâlde düşünce-sizce iş yapmak; sahip olduğu ustalığı veya beceriyi gösterememek; gaflet göstermek.

'Acem-**istân**, [A.+F. عجمستان] *is.* İran ülkesi; Farsça konuşulan yerler.

'acemiyân, [A. 'acemî > عجميان] *sf.* 1. Acemiler; toylar; deneyimsizler; tecrübesizler. 2. *is.* Yeniçeri ocağına giren acemî oğlanları. 3. *öz. is.* (Baş harfi büyük yazılır) İranlılar.

'acem-kürdi, [A.+F. عجم كردى] *is. müz.* Klasik Türk müziğinde Acem makamının sonuna bir kürdi dörtlü eklenerek meydana getirilmiş bir birleşik makam.

'Acem-perest, [A.+F. عجم پرست] *sf.* 1. Klasik Türk edebiyatında biçim ve üslûp bakımından İran'ı taklit eden. 2. Sanat ve edebiyatta İran hayranı ve İran kültürüne düşkün olan.

'Acem-perestî, [A.+F. عجم پرستى] *is.* İmparatorluk döneminde, sanat ve kültürde İran hayranlığına verilen ad; Acemperestlik.

'acem-püselik, [A.+F. عجم بوسه لك] *is. müz.* → 'acembüselik.

'acem-rast, [A.+F. عجم رست] *is. müz.* Bir makam adı.

'acem-'uşşâk, [A. عجم عشاق] *is. müz.* Bir makam adı.

'Acem-zâde, [A. +F. عجم زاده] *is.* Acemoğlu; İranlı atalardan gelme.

'acem-zîr-keşide, [A.+F. عجم زير كشيده] *is. müz.* Bir makam adı.

acente, [İt. agente آجنته] *is.* 1. Ticarî konularda belirli işleri üstlenen ve kendisine verilen yetki çerçevesinde aracılık eden kurum veya kişi. 2. Taşıma şirketi veya banka gibi yaygın kuruluşların şubeleri veya temsilcilikleri. 3. Bu şubenin başında bulunan kimse; temsilci. 4. Bir kuruluşun ticarî işlerini yürüten ticarethane.

a'**cer**, [A. أعجر] *sf.* (Eşya için) kullanılmamış; eskime-miş.

a'**cez**, [A. اعجز] *sf.* Çok âciz ve güçsüz; daha âciz; pek âciz; en âciz.

'acezân, [A. عجزان] *is.* Güçsüzlük; yetersizlik.

'aceze, [A. 'âciz > عجزه] *is.* Güçsüzler, zavallılar, düşkünler; beceriksizler; zayıflar. ☞ 'aceze-i **eytâm**, *Düşkün ve koruması olmayan yetimler.* || 'aceze-i **küttâb**, *Okulda öğrenim görmeden devlet dairesine girmiş acemî memurlar.* || 'aceze-i **müslimîn**, *Koruması olmayan düşkün Müslümanlar.*

acı, [A. آجى] *is. ve sf.* 1. Bir yiyeceğin veya bir maddenin dilde bıraktığı yakıcı, kavurucu tat. 2. Tadı yakıcı, kavurucu yiyecek, içecek. 3. Bir dış etkenin veya mikroorganizmaların vücudun herhangi bir yerinde meydana getirdiği ezilme, yırtılma, sıkıştırılma veya dokuların tahribi gibi sebeplerle meydana gelen dayanılmaz güç duyu; ağrı; sızı. 4. İnsana büyük üzüntü veren olay; dert; keder; elem; azap; ıstırap; kahır. 5. Şiddetli ve sert. 6. (Söz için) kırıcı, hırpalayıcı. 7. Hüzün verici ve dokunaklı; kederli; hüzünlü; elemli. 8. Çarpıcı; göz alıcı. 9. ıstıraplı; pahalıya mal olmuş. ☞ **acı dil**, 1. *Konuşmalarında karşısındakini kıran, kötöleyen ve iğneleyen kimse.* 2. *Acı söz; dedikodu.* || **acı dil virmek**, *Acı söz söylemek.* || **acı zulüm (zulüm)**, 1. *Büyük sıkıntılara ve fedakârlıklara katlanarak.* 2. *Zorlukla; güçlük; güç bela.*

acıca, [A. آجيجه] *sf.* Biraz acı; acıya yakın.

acıçaça, [A. آجيجاچا] *is.* Bir balık çeşidi.

acıdadı, [A. آجيدجى] *sf.* Elem verici; acıklı; şiddetli.

acıdülek, [A. آجى دولك] *is. bot.* Eşek hıyarı.

acığ, [آجغ] *sf.* Acı; dert; ıstırap. ☞ **acığını almak**, *İntikamını almak*.|| **acığını çıkarmak**, *İntikamını almak*.|| **acığı tıtmak**, *Öfkelenmek*.|| **acığ itmek**, *Istırap vermek; üzüntü içinde bırakmak*.|| **acığ olmak**, *Canı acımak*.

acığan, [آجغان] *sf.* Çok acıyan; çok üzülen.

acığ¹, [آجغ / آجق] *is.* 1. Acı; dert; sıkıntı; ıstırap; yas. 2. Öfke. 3. Hiddet. 4. *sf.* Kuvvetli. 5. Pek. ☞ **acığ étmek**, *Acı vermek; ıstırap vermek; üzüntü içinde bırakmak*.

acığ², [آجغ > آجق / آجق] *sf.* Aç; acıklımsı.

acığdırmak, [آجقیدرمق / آجقیدرمق] *f.* Acıktırmak.

acığdırmak, [آجقیدورمق] *f.* 1. Acıklmasına yol açmak. 2. Aç bırakmak.

acııklımağ, [آجقلمق] *f.* Yemek ihtiyacı duyulmak.

acıklanmak, [آجقلاقمق / آجقلاقمق] *f.* Yaşlı olmak; matemde olmak.

acıklatmak, [آجقلاقمق] *f.* Acılı hâle getirtmek; acı verdirmek.

acıklı, [آجقلى / آجقلى] *sf.* 1. Acıma duygusu uyandıran; acı verecek nitelikte. 2. Kendisi için üzüntü ve acıma duyulmasını isteyen kimsenin tutumu; acındırıcı; acındırmaya çalışan. 3. Dokunaklı; ağlatıcı; hazine. 4. (Edebî eser için) acı olaylara dayalı; dramatik. 5. Bir uğraşma ve çabanın boşa çıkması ile ortaya çıkan gülünç durum; garip. 6. Acı ve keder içinde kalmış kimse; yaşlı; matemli.

acıkmak, [آجققمق / آجققمق] *f.* 1. Midenin boşalması ve kandaki şeker miktarının azalması sonucu besin alma, yeme ihtiyacı ortaya çıkmak; açlık duymak. 2. *mec.* Bir şeye karşı şiddetli istek duymak; çok arzu etmek.

acıksınmak, [آجققسقمق] *f.* Müteessir olmak, üzülmek.

acıla, [آجله] *zf.* Aç iken.

acılıca, [آجله جه] *zf.* Aç olarak; aç acına.

acılanmak, [آجقلاقمق] *f.* 1. Tadı acı hâle gelmek. 2. Şiddet görmek; acıya uğramak. 3. Üzülmek, kederlenmek.

acılaşmak, [آجقلاشمق] *f.* 1. Acı bir tat kazanmak, tadı bozulmak. 2. Konuşmalarında kırıcı ve sert bir ifade kullanmaya başlamış olmak.

acılı, [آجقلى] *sf.* 1. (Yiyecek maddesi için) içine acı katılmış. 2. Üzüntülü ve sıkıntılı.

acılık, [آجقلى] *is.* 1. Tat bakımından acı olma durumu. 2. Acı miktarı. 3. Burukluk, dokunaklılık; kederlilik. 4. İstırap; eziyet; sıkıntı. 5. Sertlik; şiddet.

acımak¹, [آجقمق / آجقمق] *f.* (Yiyecek ve içecek için) tadı bozulmak; acı bir hâl kalmak; acılaşmak; acılık kesbetmek.

acımak², [آجقمق / آجقمق] *f.* 1. Eziyet görmek; ıstırap çekmek. 2. Acı duymak; acı hissetmek. 3. (Bacak araları için) sıcaktan pişik olup kızışmak, yanmak. 4. Merhamet etmek; rahmetmek; yazıklanmak. 5. Üzülmek. 6. (Olumsuz çekimiyle) Cimrilik etmemek, masraftan kaçınmamak. 7. Küçük görmek; yazıklanmak; teessüf etmek.

acımsı, [آجقمسى] *sf.* Tadı biraz acı; acıya yakın.

acımtırağ, [آجقمتراق] *sf.* Tadı acıya yakın biraz acı olan; acımsı.

acın, [آجن] *zf.* Aç olarak; açlıkla; açlıktan. ☞ **acın ölmek**, 1. Açlıktan ölmek. 2. Aç olarak ölmek.

acınacak, [آجنه جق / آجنه جق] *sf.* Acıma duygusu uyandıracak biçimde; acıklı; üzüntü verici.

acınaklı, [آجقلى] *sf.* Acıklı; acınacak durumda.

acındırmak, [آجقیدرمق] *f.* 1. Başkalarının kendisine acımasını sağlamak. 2. Bir kimseyi merhamete getirmek; yumuşatmak. 3. Kendisini zavallı durumda göstermek suretiyle karşısındakinin merhamet duymasını sağlamak.

acınmak¹, [آجقنمق / آجقنمق] *f.* 1. Keder ve üzüntü duyulmak. “*Bunun durumuna acınmaz mı?*” 2. Teselli edilmek. 3. *dönüş.* *f.* Bir olay karşısında kendi kendine üzülmek; hayıflanmak. 4. Acı duymak.

acınmak², [آجقنمق / آجقنمق] *f.* Birine acımak; merhamet duymak. “*Acınmakla iş bitmiyor.*”

acırağ, [آجقراق / آجقراق] *sf.* Acımsı, acımtırac; az acı; hafif acı.

acırga, [Moğ. ajirga عجرغه] *is. bot.* Yaban turpu, turp otu.

acırganmak, [آجقیرغقمق / آجقیرغقمق] *f.* 1. Merhamet etmek; hâline acımak; merhamette bulunmak. 2. Korumaya almak; sahiplenmek.

acırmak, [آجقرمق] *f.* 1. Acıktırmak. 2. Bağlı ve metbu durumda bulundurmak.

acışıklık, [آجقشقلق] *is.* Acı; ağrı.

acışmak, [آجقشمق] *f.* Ağrımak; sızlamak; için için acımak.

acıtdırmak, [آجقیدرمق / آجقیدرمق] *f.* Acımasını sağlamak; acı verdirmek.

acıtğan, [آجقغنق] *sf.* Çok acıtan; çok ıstırap veren.

acıtқан, [آجقغنق] *sf.* → acıtğan.

acıtmak¹, [آجقتمق / آجقتمق] *f.* 1. Canını yakmak, fiziksel olarak ağrı sızı vermek; ağrıtmak; sızlatmak; acı vermek. 2. Tadını acı hâle getirmek; acılaştırmak; ekşitmek. 3. İncitmek. 4. Cefa ve eziyet vermek.

acıtmak², [آجقتمق] *f.* Acıkmak.

‘acız, [A. عاجز] *sf.* Gücü yetmeyen; âciz. ☞ **‘acız eylemek**, *Güçsüz ve çaresiz bırakmak*.|| **‘acız eyleyici**, *Güçsüz ve çaresiz bırakan*.|| **‘acız kalmak**, *Yapmaya gücü yetmemek*.|| **‘acız olmak**, *Gücü yetmemek; aciz göstermek*.

‘acı, [A. عاجى] *sf.* 1. Fildişi ile ilgili. 2. Fildişinden. 3. Fildişi satıcısı.

‘acıb, [A. ‘aceb > عجبى] *sf.* 1. Alışılmış olanın dışında; garip; tuhaf; acayip; şaşılacak; hayret verici. 2. Çekici; cazip; rayık. ☞ **‘acıbü’l-hey’e**, *Görünüşi, biçimi şaşırtıcı; şekil ve sureti garip*.|| **‘acıbü’l-kuşafe**, *Giyimi acayip olan; tuhaf kıyafetli*.

‘acıb, [A. ‘aceb > عجاب] *s.* Alışılmışın dışında olan şey; şaşılacak şey.

‘acıbâne, [A.+F. عجبانه] *zf.* Şaşılacak tarzda; hayret verici biçimde.

‘acıbe, [A. عجبى] *is.* 1. Alışılmışın dışında, bugüne kadar hiç görülmemiş şey; tuhaf; garip; acayip; anormal. 2. Çok harika, hayret uyandıran şey. ☞ **‘acıbe-i hilkat**, *Acayip yaratık*.|| **‘acıbe-i tabî’at**, *Acayip yaratılış; ucube*. **‘acıbü’l-edâ**, [A. عجب الاداء] *sf.* Güzelliğiyle hayrete düşüren.

‘acıf, [A. ‘acıf عجبى] *sf.* Zayıf; cılız; etsiz.

‘acıil, [A. ‘acele > عاجل] *sf.* 1. Çok acele, beklemeğe zamanı ve tahammülü olmayan; derhâl yerine getirilmesi gerekli olan; bekletilmez. 2. *zf.* Derhal; hemen; çabuk. 3. *is. tasvf.* Dünya.

acıil, [A. ecel > آجل] *sf.* 1. Vadeye bağlı; vadesi geldiğinde yapılacak olan. 2. Erteli; sonraya kalıcı. 3. *is.* Ahret.